

Bioforsk Rapport

Bioforsk Report
Vol. 4 Nr. 5 2009

Evaluering av ”Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)”

Ivaretagelse av spesielt verdifulle kulturlandskapsområder

Lise Hatten¹) og Ann Norderhaug²)

1) Bioforsk Nord, Tjøtta 2) Bioforsk Midt-Norge

Tittel/Title:

Evaluering av "Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)" - ivaretagelse av spesielt verdifulle kulturlandskapsområder

Forfatter(e)/ Author(s):

Lise Hatten og Ann Norderhaug

<i>Dato/Date:</i> 18/1-09	<i>Tilgjengelighet/Availability:</i> Åpen etter juni 2009	<i>Prosjekt nr./Project No.:</i>	<i>Saksnr./Archive No.:</i>
<i>Rapport nr./Report No.:</i> 5	<i>ISBN-nr./ISBN-no:</i> 978-82-17-00462-2	<i>Antall sider/Number of pages:</i> 31	<i>Antall vedlegg/Number of appendices:</i> 2

Oppdragsgiver/Employer:

Statens Landbruksforvaltning

Kontaktperson/Contact person:

Cecilie Askhaven

Stikkord/Keywords:

SMIL, evaluering, biologisk mangfold, verdifulle kulturlandskap, forvaltning av kulturlandskap, naturbasen

Fagområde/Field of work:

Grovfôr og kulturlandskap

Grassland and Landscape Division Kvithamar

Sammendrag:

Bioforsk fikk i juli 2008 i oppdrag av Statens landbruksforvaltning å evaluere "Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) - ivaretagelse av spesielt verdifulle kulturlandskapsområder." Oppdraget er et deloppdrag i en større evaluering av SMIL som skal sammenstilles av Statens landbruksforvaltning for jordbruksoppgjøret 2009. Oppdraget er gitt av avtalepartene i jordbruksoppgjøret 2008. Evalueringen som er gjennomført bygger på informasjon fra kommunene som ble hentet inn ved hjelp av et spørreskjema og på feltbefaring i utvalgte kommuner.

Land/Country:

Norge

Fylke/County:

Kommune/Municipality:

Sted/Lokalitet:

Godkjent / Approved

Erik Revdal

Prosjektleder / Project leader

Ann Norderhaug

Forord

Bioforsk fikk i juli 2008 i oppdrag av Statens landbruksforvaltning å evaluere ”Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) - ivaretagelse av spesielt verdifulle kulturlandskapsområder.” Oppdraget er et deloppdrag i en større evaluering av SMIL som skal sammenstilles av Statens landbruksforvaltning for jordbruksoppgjøret 2009. Oppdraget er gitt av avtalepartene i jordbruksoppgjøret 2008. Evalueringen som er gjennomført bygger på informasjon fra kommunene som ble hentet inn ved hjelp av et spørreskjema og på feltbefaring i utvalgte kommuner. I feltarbeidet deltok også Bolette Bele, Silke Hansen, Liv Nilsen og Ellen Svalheim. Vi vil takke dem for arbeidsinnsatsen og verdifulle bidrag til evalueringen. Vi vil også rette en stor takk til alle kommuner, brukere og andre som på ulike måter har bidradd med informasjon og viktige opplysninger i sammenheng med evalueringen.

15.12.08

Tjøtta

Nøtterøy

Lise Hatten

Ann Norderhaug

Innhold

Sammendrag	3
1. Bakgrunn	5
2. Målsetting	6
3. Metoder	7
4. Resultater og diskusjon	8
4.1 Svarprosent	8
4.2 SML-midler til biologisk mangfold og gamle kulturmarker	10
4.3 Tiltak for bevaring av biologisk mangfold	12
4.4 Tiltak for bevaring av gamle kulturmarker	15
4.5 Får prioriterte, verdifulle områder støtte?	17
4.6 Forskjeller kyst-innland	19
4.7 Tiltaksstrategier og kompetanse	23
4.8 Feltbefaring	24
5. Måloppnåelse	27
6. Konklusjon	28
7. Anbefalinger	30
8. Litteratur	31
Vedlegg	33

Sammendrag

Denne rapporten er utarbeidet som et underlag for en større evaluering av "Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)" på oppdrag av Statens landbruksforvaltning. Målsettingen med dette prosjektet er å undersøke i hvilken grad SMIL-tilskuddene har miljøeffekter og bidrar til måloppnåelse som forventet eller forutsatt når det gjelder ivaretagelse av gammel kulturmark og biologisk mangfold knyttet til kulturlandskapet. Behov og muligheter for forbedringer skulle også påpekes.

For at vi skulle få en landsdekkende oversikt over bruken av SMIL-midler ble det sendt ut et spørreskjema til alle kommuner i Norge. I spørreskjemaet ble kommunene bedt om å redegjøre for tildelinger til biologisk mangfold og gamle kulturmarker i perioden 2004-2008. For en evaluering av måloppnåelse når det gjelder ivaretagelse av kulturlandskap og biologisk mangfold, er det også nødvendig med feltbefaring slik at man både kan bedømme hvor verdifulle områdene er og om de skjøtselstiltak som settes inn er hensiktsmessige. Feltbefaring er ressurskrevende og måtte derfor begrenses til syv kommuner. De er tilfeldig valgt ut, men på en måte som gjør dem representative for de ulike landsdelene og for ulike jordbruksregioner og driftsformer. De utvalgte kommunene ble kontaktet spesielt. Ved feltbefaring ble områder som hadde fått tilskudd til gamle kulturmarker eller skjøtsel av biologisk mangfold oppsøkt og berørte brukere også kontaktet. I tillegg til data som ble hentet inn i prosjektet, er supplerende data fra Naturbasen og andre prosjekter brukt for at vi skulle kunne gi et godt svar på aktuelle spørsmål i evalueringsprosessen.

Resultatene av prosjektet viser at en forholdsvis beskjeden del av SMIL-midlene er gitt til tiltak for bevaring av gamle kulturmarker i perioden 2004-2007 (ca. 20 % jf. Kapittel 4.2) og bare en liten del (< 6 % inklusive tiltak for dammer/våtmark) til tiltak for bevaring av biologisk mangfold. Definisjonen av hva som er tiltak for biologisk mangfold og hva som er tiltak for gammel kulturmark varierer imidlertid fra kommune til kommune dvs. at kulturmarks-tiltak egentlig kan være biologisk mangfold-tiltak og omvendt. En nærmere vurdering av de tiltak som har fått støtte viser imidlertid at det uansett er en meget liten del av SMIL-midlene som brukes til målrettet bevaring av biologisk mangfold.

Resultatene viser også at de fleste av områdene som får SMIL-tilskudd ikke er de områdene som har størst betydning for biologisk mangfold. Naturbasen blir lite brukt og kommunene har ofte liten kunnskap og oversikt over verdifulle områder.

De fleste kommuner og landsdeler prioriterer "Beite og beitetiltak" ved tildeling av SMIL-midler til bevaring av biologisk mangfold og gamle kulturmarker. De fleste kommuner bevilger også betydelig mer midler til tiltak for å bevare gamle kulturmarker enn til tiltak for biologisk mangfold.

Konklusjonen på vår evaluering kan sammenfattes på følgende måte: Det er få tiltak som fokuserer på biologisk mangfold, og hensynet til biologisk mangfold synes også å være lite vektlagt i tiltak som omfatter gammel kulturmark. De største utfordringene i tilknytning til det framtidige arbeidet med SMIL-ordningen synes å være å øke forståelsen for biologisk mangfold, styrke kunnskapene om skjøtsel og vedlikehold av gamle kulturmarkstyper, legge mer vekt på hensynet til biologisk mangfold, og samordne tiltak og midler. Dette er samme konklusjon som ble trukket ved evaluering av STILK i 2001.

På denne bakgrunn anbefaler vi:

- Kompetansen i kommunene når det gjelder biologisk mangfold og gamle kulturmarker samt ivaretagelse av dem bør bygges opp, gjerne ved hjelp av kurs med både praktisk og teoretisk tilnærming.
- Alle kommunene bør innhente kunnskap om hvilke verdifulle områder som finnes der ved bruk av Naturbasen m.v.
- Det bør utarbeides faglig baserte skjøtelsesplaner for verdifulle kulturlandskapsområder.
- Bevilgning/bruk av SMIL-midlene bør arkiveres på en lett tilgjengelig måte som gir god oversikt over prioriterte områder og tiltak.
- Bruken av SMIL-midler og andre tilskuddsmidler bør samordnes bedre slik at man sikrer at de mest verdifulle områdene ikke faller mellom to stoler og det blir lettere for brukerne å få oversikt over tilskuddsmulighetene.
- Det bør utvikles et bedre og "støttende" samarbeid mellom brukere, kommuner og fylker.
- Man bør sikre at tilskuddene er store nok i forhold til den arbeidsinnsats som trengs for å ivareta særlig verdifulle områder.

1. Bakgrunn

Formålet med "Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)" er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Gjennom SMIL-ordningen har man mulighet for å støtte de biologisk mest verdifulle arealene og de verneverdige bygningene, eller gi støtte til etablering av fangdammer og hydrotekniske anlegg som hindrer forurensning av vassdrag. SMIL ble innført i 2004 som en slags oppfølging av "STILK - Spesielle tiltak i landbrukets kulturlandskap med freda og verneverdige bygninger", som hadde eksistert siden begynnelsen av 1990-tallet.

Tilskudd til spesielle miljøtiltak (SMIL) innvilges av kommunen etter søknad fra landbruksforetak eller eiere av landbrukseiendom (Se Vedlegg 1). Landbruks- og matdepartementet har fastsatt egen forskrift for ordningen. Budsjettramme var 130 mill. kroner i 2008 og er 125 mill. kroner i 2009.

Avtalepartene i jordbruksoppgjøret 2008 ga Statens landbruksforvaltning (SLF) ansvaret for å få gjennomført en evaluering av SMIL-ordningen. I sluttprotokoll for jordbruksforhandlingene 2007 var følgende nedfelt:

"SMIL-ordningen ble innført i 2004. Det er behov for at ordningen evalueres i forhold til miljøresultatene. Statens landbruksforvaltning får i oppdrag å lage en skisse for en ekstern evaluering til jordbruksoppgjøret 2008. Evalueringen ferdigstilles til jordbruksoppgjøret 2009."

I henhold til jordbruksoppgjøret har SLF lagt til grunn at SMIL-ordningen skal evalueres i forhold til miljøresultatene. Evalueringen er delt opp i deloppdrag. Bioforsk ble tildelt oppdraget som gjelder evaluering av resultater og effekter av tilskudd til tiltak som skal ivareta spesielt verdifulle kulturlandskapsområder i jordbrukets kulturlandskap. Dette deloppdraget skal gi underlag for en sammenstilling og større evaluering som vil gjennomføres av SLF for jordbruksoppgjøret 2009.

2. Målsetting

Målsettingen med dette prosjektet er å undersøke i hvilken grad SMIL-tilskuddene har miljøeffekter og bidrar til måloppnåelse som forventet eller forutsatt når det gjelder ivaretagelse av gammel kulturmark og biologisk mangfold knyttet til kulturlandskapet. Behov og muligheter for forbedringer skal også påpekes. Spørsmål som skal besvares er

- Hvor stor del av SMIL-midlene blir brukt til tiltak for ivaretagelse av gammel kulturmark og biologisk mangfold?
- I hvor stor grad bidrar SMIL-tilskudd til restaurering og skjøtsel av gamle kulturmarker til ivaretagelse av biologisk mangfold? Er det de kulturmarkene som har størst betydning for biologisk mangfold som får tilskudd?
- Er det samsvar mellom bruken av SMIL-midlene og behov for skjøtsel av de mest verdifulle kulturlandskapsområdene/naturtypene som er registrert i Naturbasen, dvs. blir A- og B-områder og Nasjonalt registrerte verdifulle kulturlandskap prioritert ved tildeling av SMIL?
- Er det store forskjeller mellom kommuner, fylker og regioner når det gjelder bruk av SMIL-midler til gamle kulturmarker og biologisk mangfold?
- Har det skjedd forandringer når det gjelder hvilke kulturlandskapsområder som får tilskudd etter at SMIL erstattet STILK?

3. Metoder

I prosjektets første fase ble det sendt ut et spørreskjema til alle, dvs. 431, kommuner i Norge (Se Vedlegg 2), slik at vi skulle få en landsdekkende oversikt over bruken av SMIL-midler. I spørreskjemaet ble kommunene bedt om å redegjøre for tildelinger til biologisk mangfold og gamle kulturmarker i perioden 2004-2008. Mange var imidlertid ikke ferdig med tildelingen for 2008 innen svarfristen for spørreskjemaet. Dette året er derfor utelatt fra den videre databearbeidingen. Kommunene ble også bedt om nærmere informasjon om områder som fikk midler til tiltak for bevaring av biologisk mangfold i perioden 2004-2007 samt til gamle kulturmarker i 2004 og i 2007. Grunnen til at det bare ble bedt om opplysninger for to år når det gjelder gammel kulturmark, er at antall områder som får kulturmarksmidler kan være mange, slik at det kunne bli temmelig arbeidskrevende å gi informasjon om alle årene i evalueringsperioden.

En evaluering av måloppnåelse når det gjelder ivaretagelse av kulturlandskap og biologisk mangfold forutsetter også feltbefaring. Dette er nødvendig både for at man skal kunne bedømme hvor verdifulle områdene er i forhold til biologisk mangfold (ikke alle områder som får SMIL-tilskudd er registrert i Naturbasen) og om de skjøtselstiltak som settes inn kan anses som hensiktsmessige i forhold til ivaretagelse av biologisk mangfold. Feltbefaring er ressurskrevende og kunne derfor bare gjennomføres i noen få kommuner. Det var ønskelig at de som ble valgt ut kunne belyse eventuelle forskjeller mellom Nord-Norge, Midt-Norge, Vestlandet, Østlandet samt Sørlandet. Det ble derfor tilfeldig trukket ut en kommune blant svarskjemaene fra hver av de fem landsdelene. Da det i tillegg var ønskelig å kunne belyse eventuelle forskjeller mellom ulike jordbruksregioner og driftsformer ble imidlertid kommuner forkastet hvis de ikke oppfylte kravet om å supplere informasjonen om dette ved sammenligning med kommuner som alt var trukket ut. De fem sluttelig utvalgte kommunene (dvs. egentlig syv fordi en av de utvalgte kommunene hadde felles jordbrukskontor med to nabokommuner) representerer derfor både de fem landsdelene, kyst-, innland- og fjellbygder samt småbruk respektive større, mer rasjonelle jordbruksenheter. Utvalgte kommuner ble kontaktet spesielt. Ved feltbefaringen ble områder som hadde fått tilskudd til gamle kulturmarker eller skjøtsel av biologisk mangfold oppsøkt og berørte bønder kontaktet. Metodikken i DN-håndbok 13 ble lagt til grunn for identifisering av særlig verdifulle områder. (Det er denne håndboka som brukes ved naturtyperegistrering av verdifulle A-, B- og C-områder som legges inn i Direktoratet for naturforvaltnings Naturbase.)

Svarene på spørreskjemaene har blitt sammenstilt og analysert sammen med feltbefaringene. I tillegg er supplerende data hentet inn fra Naturbasen og andre prosjekter, først og fremst den nasjonale oppfølgingen av naturtyperegistreringen i kulturlandskapet (som gir en relativt god oversikt over biologisk mangfold knyttet til kulturlandskapet i de fleste av landets fylker jf. for eksempel Norderhaug et al. 2008a) samt Arvesølv-prosjektet (som er gjennomført i Agder-fylkene jf. Svalheim 2008) for at vi skulle kunne gi svar på de aktuelle spørsmålene.

4. Resultater og diskusjon

4.1 Svarprosent

137 kommuner svarte på det utsendte spørreskjemaet. 14 av kommunene har felles landbrukskontor med andre kommuner og svarene er gitt i fellesskap for disse kommunene. Dette gir 123 svarskjemaer som er brukt i den videre behandlingen. Totalt var det en svarprosent på 31,79 % for hele landet. Prosentvis andel kommuner som har svart i de respektive fylkene er vist i Tabell 1 og den fylkesvise andelen av totalt innkomne svar på landsbasis er vist i Figur 1.

I Oslo og Akershus, Oppland og Telemark har halvparten eller flere enn halvparten av kommunene svart. Disse fylkene utgjør også en stor prosent av totalt antall innkomne svar sammen med Hordaland, der 45 % av kommunene besvarte spørreskjemaet. Vest-Agder peker seg ut med en meget lav svarprosent. Dette fylket har vi imidlertid likevel en del informasjon om gjennom et annet prosjekt, det så kalte Arvesølv-prosjektet (Svalheim 2008).

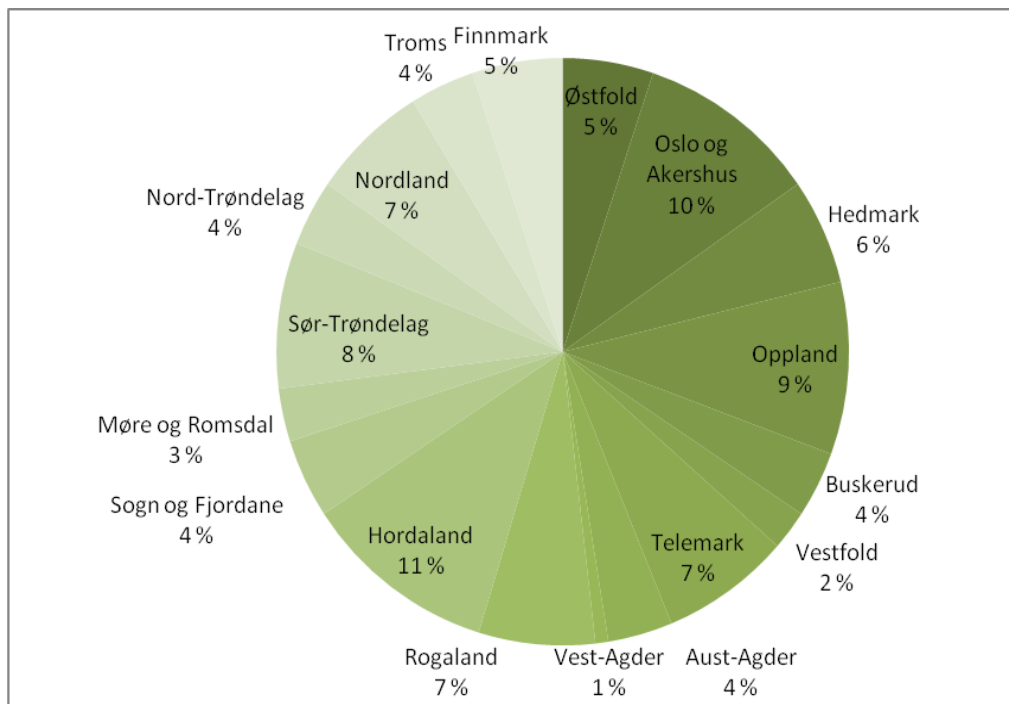
Grunnen til at svarprosenten ikke er høyere er sannsynligvis at "tidspunktet for undersøkelsen faller sammen med den største arbeidstoppen i året", som flere av landbrukskontorene svarte. Prosjektet hadde en snever tidsplan og vi kunne ikke gi kommunene lang svarfrist. Mange kommuner ga derfor beskjed om at de ikke ville ha mulighet for å svare. Flere ga også uttrykk for at det var et "provoserende arbeid å bli satt til i en så presset situasjon" som saksbehandlere på landbruk har. Noen ga i tillegg uttrykk for at henvendelsene til kommunene fra de ulike devalueringsskjemaene i SMIL-evalueringen burde vært samordnet.

Rutinene som er knyttet til tildeling av SMIL-midler, gjorde det ressurs- og tidkrevende for kommunene å svare på spørreskjemaet. Det framkommer tydelig av følgende sitat:

"Kommunene har fått etterspurt andre faktorer tidligere og har ikke laget et skjema/rapport som fanger opp de faktorene som Bioforsk etterspør. Det er heller ikke noe digitalisert rapporteringssystem der vi hvert år legger inn disse faktorene. Søknadsskjemaene kommer i papirform, vi må skrive for hånd på alle skjemaene følgende påtegninger:

Tabell 1. Prosentvis andel kommuner i fylkene som har svart på spørreskjemaet.

Fylke	Svarprosent
Østfold	38,89
Oslo og Akershus	60,87
Hedmark	36,36
Oppland	50,00
Buskerud	23,81
Vestfold	21,43
Telemark	55,56
Aust-Agder	33,33
Vest-Agder	6,67
Rogaland	34,62
Hordaland	45,45
Sogn og Fjordane	23,08
Møre og Romsdal	11,11
Sør-Trøndelag	44,00
Nord-Trøndelag	20,83
Nordland	20,45
Troms	19,23
Finnmark	36,84

Figur 1. Fylkesvis andel av totalt antall innkomne svar på landsbasis.

- Kommunenummer
- Kommunenavn
- Om søker er berettiget produksjonstilskudd
- Type prosjekt/tiltak jf flerårig tiltaksstrategi
- Definere fagområdet for omsøkt prosjekt/tiltak (her kan vi bare velge ett i rapporteringssystemet hos fylkesmannen)
- Prioritering av prosjekt/tiltak i forhold til flerårig tiltaksstrategi
- Vedtak
- Godkjent kostnadsoverslag
- Godkjent tilskuddsgrunnlag
- Tilskuddssats
- Innvilget engangstilskudd
- Fastsatt arbeidsfrist
- Evt. merknader
- Dato og underskrift

Dette skjemaet tar vi kopi av og sender til Fylkesmannen som registrerer digitalt. Vi oppbevarer papiirutgaven og alt blir lagt til arkiv når saken er avsluttet - noe den stort sett er etter 2-3 år. Dette betyr at vi nå må lete på arkivet etter enkeltsaker og deretter skrive av skjemaene. Utfordringen da er å huske hvilke tiltak man har definert som hva! Dette har vi ikke behovd å huske før..." Kommunene ønsker seg derfor "et skjema som sendes ut før tildeling i kommunene så de fra første stund kan plote inn framtidig etterspurte data".

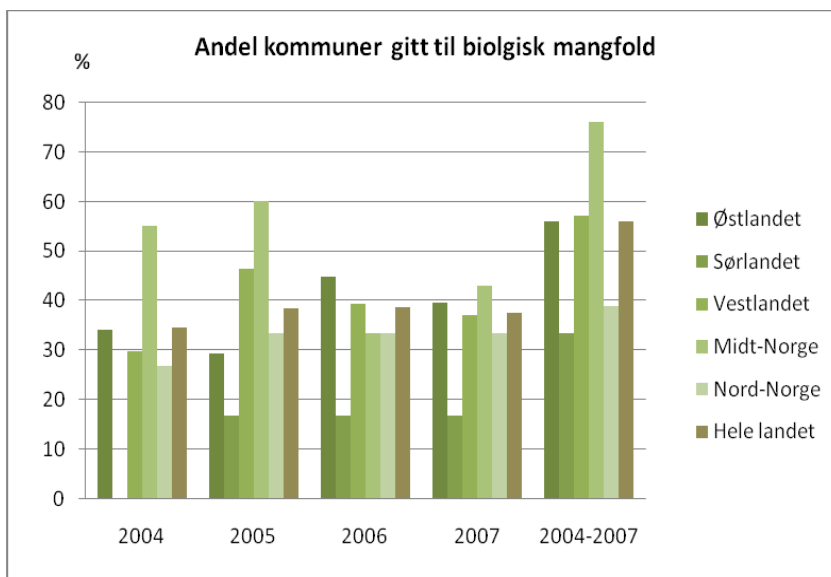
Svarene fra kommunene viser med andre ord klart at kommunene ikke har et saksbehandlingssystem eller system for registrering av bevilgningene som gir dem god

oversikt over innsatsen for å ivareta biologisk mangfold og gamle kulturmarker, og som heller ikke muliggjør uttak av oversikter over bevilgete midler seinere.

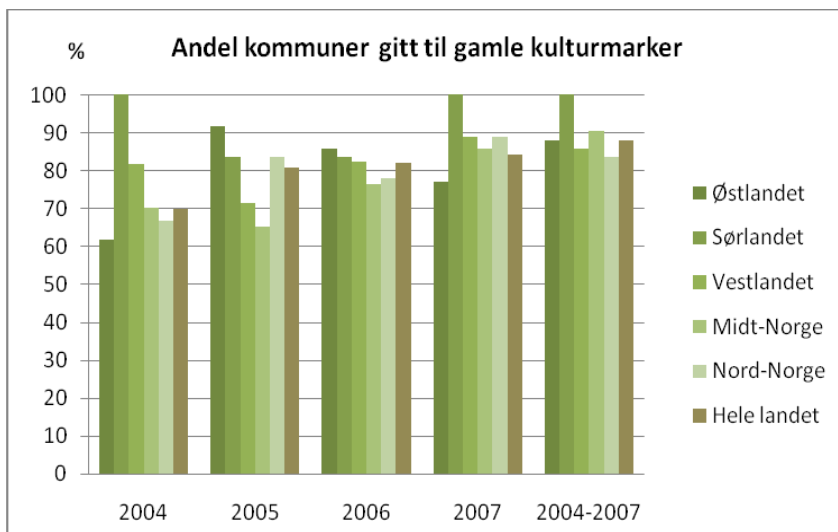
4.2 SMIL-midler til biologisk mangfold og gamle kulturmarker

Kommunene ble spurt om hvor stor andel av SMIL-midlene som hadde gått til tiltak for biologisk mangfold og gamle kulturmarker. Figur 2 og 3 viser hvor stor prosent av kommunene som har gitt SMIL-midler til biologisk mangfold respektive gamle kulturmarker i perioden 2004-2007. Kun kommuner som har svart innen hver kategori er tatt med i beregningene. Hvis de har svart at de har bevilget SMIL-midler, men ikke hvor mye som er brukt på biomangfold respektive gamle kulturmarker er de bare inkludert i totalberegningene.

Figur 2 viser at det stort sett er mindre enn 40 % av kommunene som har gitt SMIL-midler til biologisk mangfold de enkelte årene 2004-2007. Midt-Norge utmerker seg imidlertid med en betydelig høyere % både i 2004 og i 2005, mens andelen på Sørlandet er mindre enn 20 % i hele perioden. Totalt i perioden har imidlertid mer enn 50 % av kommunene på Østlandet, Vestlandet og i Midt-Norge gitt SMIL-midler til biologisk mangfold.

Figur 2. Prosentandel kommuner som har gitt SMIL-tilskudd til biologisk mangfold.

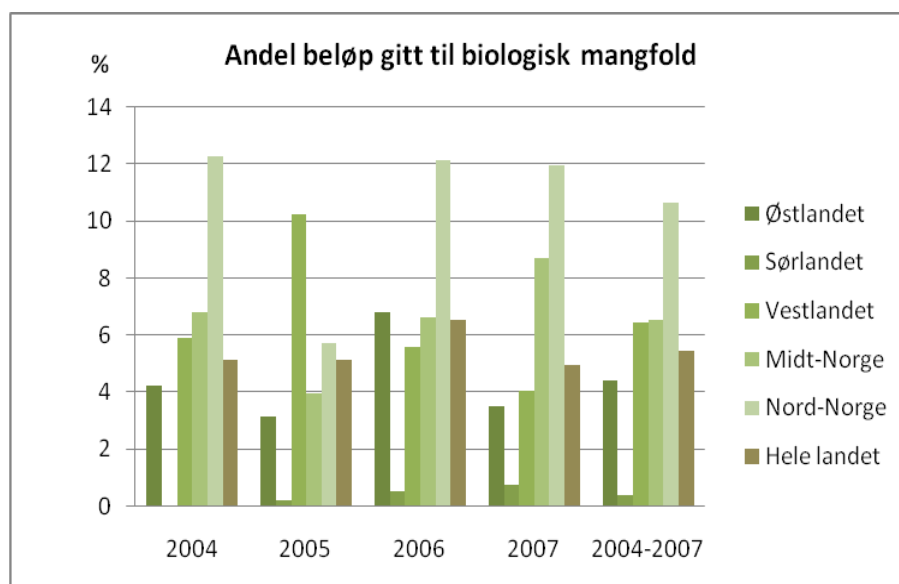

Figur 3. Prosentandel kommuner som har gitt SMIL-tilskudd til gamle kulturmarker.

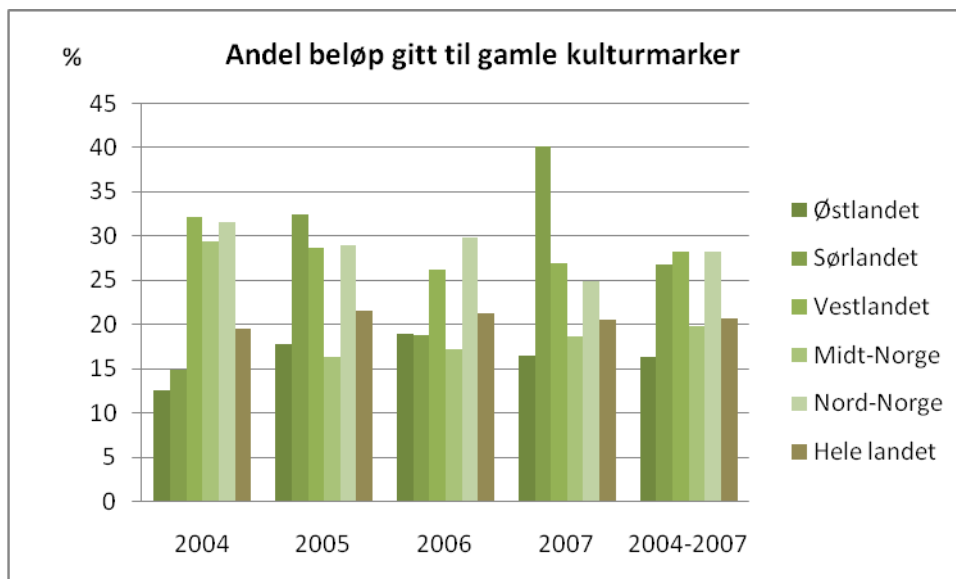
Figur 3 viser at andelen kommuner som gir SMIL-midler til gamle kulturmarker er betydelig høyere. Prosentandelen kommuner som har gitt midler til gamle kulturmarker i perioden

2004-2007 er over 80 % i alle landsdelene. Alle kommunene på Sørlandet bevilget midler til tiltak i gamle kulturmarker i 2004 og 2007. Den høye prosentandelen her sammenlignet med den lave prosentandelen for biologisk mangfold, trenger imidlertid ikke å bety at man på Sørlandet har liten fokus på biologisk mangfold sammenlignet med gamle kulturmarker. Flere kommuner har pekt på at de enkelte tiltakene kan dekke flere formål dvs. at tiltak i gamle kulturmarker også kan være tiltak rettet mot biologisk mangfold. Noen kommuner sier til og med at de ikke skiller mellom biologisk mangfold og gamle kulturmarker.

Hvis vi ser på hvor stor andel av SMIL-midlene som har gått til tiltak for biologisk mangfold (Figur 4) respektive gamle kulturmarker (Figur 5) viser også disse svarene at det brukes betydelig mer midler på gamle kulturmarker enn på biologisk mangfold. Mens man totalt i landet i hele perioden har brukt drøyt 20 % av SMIL-midlene på gamle kulturmarker, har man både på Østlandet, Vestlandet og i Midt-Norge bare brukt ca. 4-7 % av SMIL-midlene på biologisk mangfold og på Sørlandet mindre enn 1 %. Interessant er imidlertid at i Nord-Norge der mindre enn 40 % av kommunene hadde bevilget midler til biologisk mangfold i perioden 2004-2007, har man likevel brukt en betydelig større andel av SMIL-midlene på biologisk mangfold enn i de andre landsdelene. Om satsingen på biologisk mangfold i realiteten er større, er imidlertid usikkert. Av tiltakene som er gjennomført kan det se ut som om flere av prosjektene ikke burde vært definert som biologisk mangfold-tiltak, som for eksempel oppdyrking av eng.

Figur 4. Andel av SMIL-midlene som har blitt brukt til tiltak for biologisk mangfold.

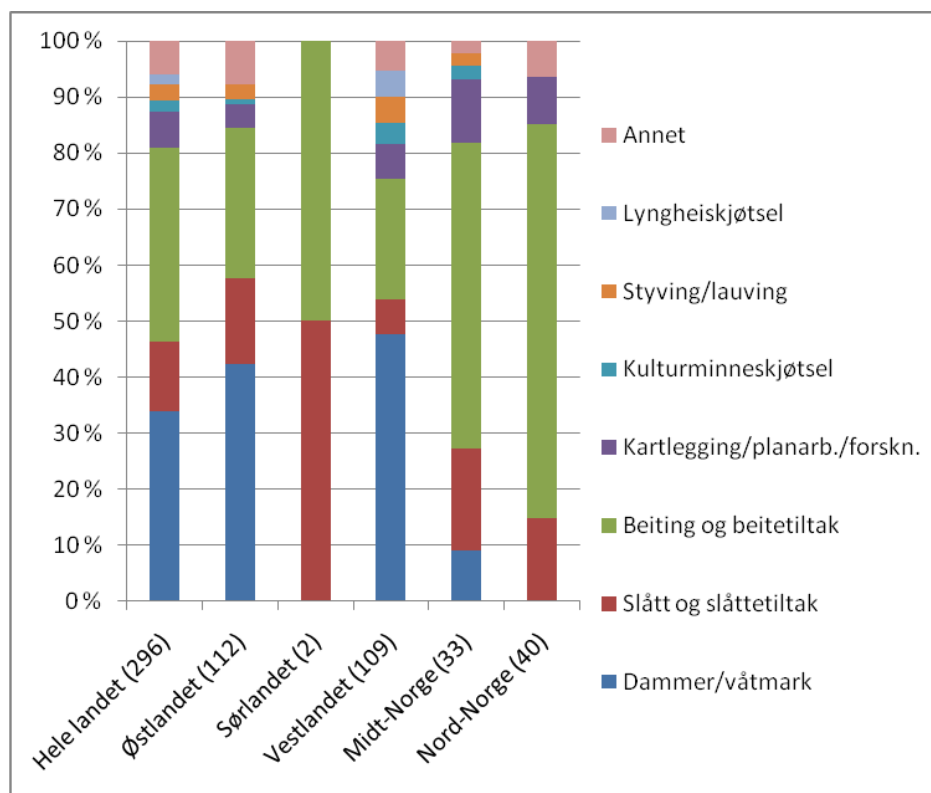

Figur 5. Andel av SMIL-midlene som har blitt brukt til tiltak for gamle kulturmarker.

4.3 Tiltak for bevaring av biologisk mangfold

Kommunene ble bedt om nærmere opplysninger vedrørende de lokaliteter som hadde fått støtte til biologisk mangfold i perioden 2004-2007. Ikke alle kommunene svarte på dette spørsmålet. Grunnen var at de måtte gå inn i sine arkiver for å finne igjen hver enkelt søknad. (Se Kap. 4.1.) Sammenlagt fikk vi nærmere opplysninger om 296 områder som hadde fått støtte til biologisk mangfold. Noen av disse "områdene" omfatter egentlig tiltak som berører flere lokaliteter som for eksempel "registreringer av setervoller i kommunen", men de fleste tiltakene berører bare ett navngitt område.

Kommunene ble bedt om å beskrive gjennomførte tiltak. Vi har siden gruppert tiltakene i de "tiltakskategoriene" som vises i Figur 6. "Dammer og våtmark" skal evalueres i en egen devaluering. Det hadde vi dessverre ikke eksplisitt oppgitt i spørreskjemaet. Flere kommuner redegjorde derfor for slike tiltak som biologisk mangfold-tiltak, og vi har tatt med også de svarene i denne bearbeidingen. Kategorien "beiting og beitetiltak" omfatter tiltak som knyttes opp til bruk av områder som skjøttes ved beiting. Det er rydding og gjerding som er de vanligste tiltakene i denne gruppen. Kategorien "kartlegging, planarbeid og forskning" omfatter støtte til bl.a. utarbeidelse av skjøtelsesplaner og kartlegging av utvalgte kulturlandskap og kulturmarker i den enkelte kommune. Kategorien "annet" omfatter tiltak som for eksempel planting av alleer, rydding av søppel, nydyrking (!) og kultiveringstiltak. "Kulturminneskjøtsel" som er angitt her, er kjøtsel av kulturminner som gjennomføres i sammenheng med biologisk mangfold-skjøtsel. Vi har valgt å ta med også dette, dvs. det som kommunene har gitt som svar på spørsmålet, selv om det ikke har direkte effekt på biologisk mangfold.

Figur 6. Prosentandel av totalt antall bevilgninger som ulike tiltak for biologisk mangfold utgjør i de forskjellige landsdelene. Totalt antall tiltak er angitt i parentes. (Merk at "kulturminneskjøtsel" her bare gjelder tiltak som skjer i sammenheng med biologisk mangfold-tiltak. Det er kun noen få kommuner som har tatt med dette).

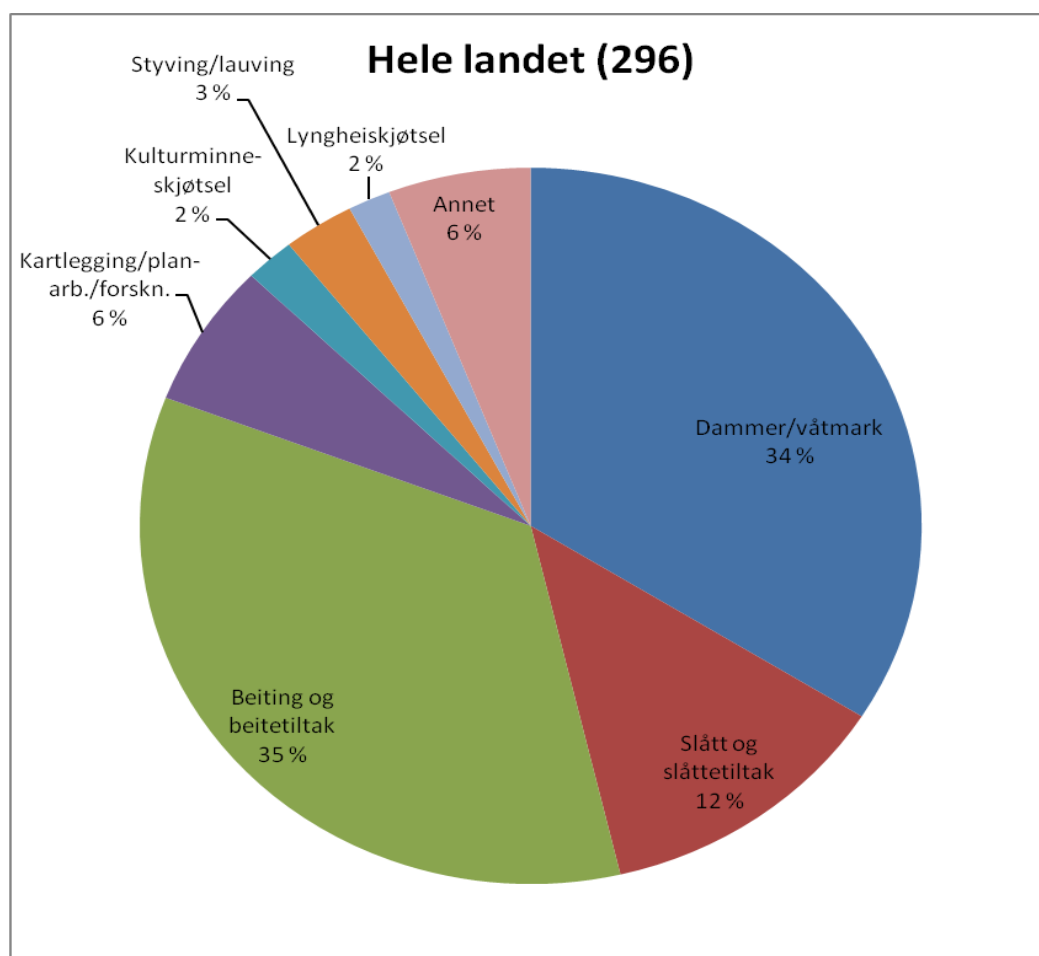
Figur 6 viser hvordan tiltakene fordeler seg innen landsdeler og i hele landet. Figuren angir prosentandel områder som det enkelte tiltaket gjennomføres i, sett i forhold til totalt antall områder som er oppgitt for landsdelen respektive hele landet (totalt antall = n, som er oppgitt i parentes bak navnet på landsdelen). I noen områder gjennomføres flere tiltak som for eksempel både "beite og beite-tiltak" og "styving". Begge deler er i tilfelle lagt inn i figuren. På grunn av at flere tiltak ofte gjennomføres i samme område (med samme bevilgning) har vi ikke oversikt over den økonomiske fordelingen mellom ulike tiltakskategorier.

Mange av svarene som er gitt på spørsmålet om hvilke tiltak som er gjennomført avslører at kommunene ofte har mangelfull kunnskap om den type skjøtsel som kreves for å opprettholde biologisk mangfold i kulturlandskapet. Tiltak som er angitt omfatter for eksempel både grøf팅, pløying og steinplukking. Dette er ikke tiltak som har en ønsket effekt på biologisk mangfold. Andre eksempel på tiltak som er oppgitt, er fjerning av overflatestein i sammenheng med rydding av beitemark. Dette tiltaket fjerner variasjon i de økologiske forutsetningene i beitemarka og reduserer dermed biologisk mangfold. Midler som er gitt til utskjæring, rydding, *gjødsling* og slått i gammel frukthage, fører også til redusert biologisk mangfold i kulturmarken.

Figur 6 viser at de fleste biologisk mangfold-tiltakene som får støtte, særlig i Midt-Norge og Nord-Norge, tilhører kategoriene "beiting og beitetiltak", på Østlandet og Vestlandet utgjør også "dammer/våtmark" en viktig kategori. Det framgår kanskje enda

klarere av Figur 7 som viser hvilken prosentandel de ulike tiltakskategoriene utgjør for hele landet. Også en del "slått og slåttetiltak" får støtte. På Sørlandet blir halvparten av bevilgningene gitt til beitetiltak og halvparten til slått, men dette berører totalt bare to områder (n = 2).

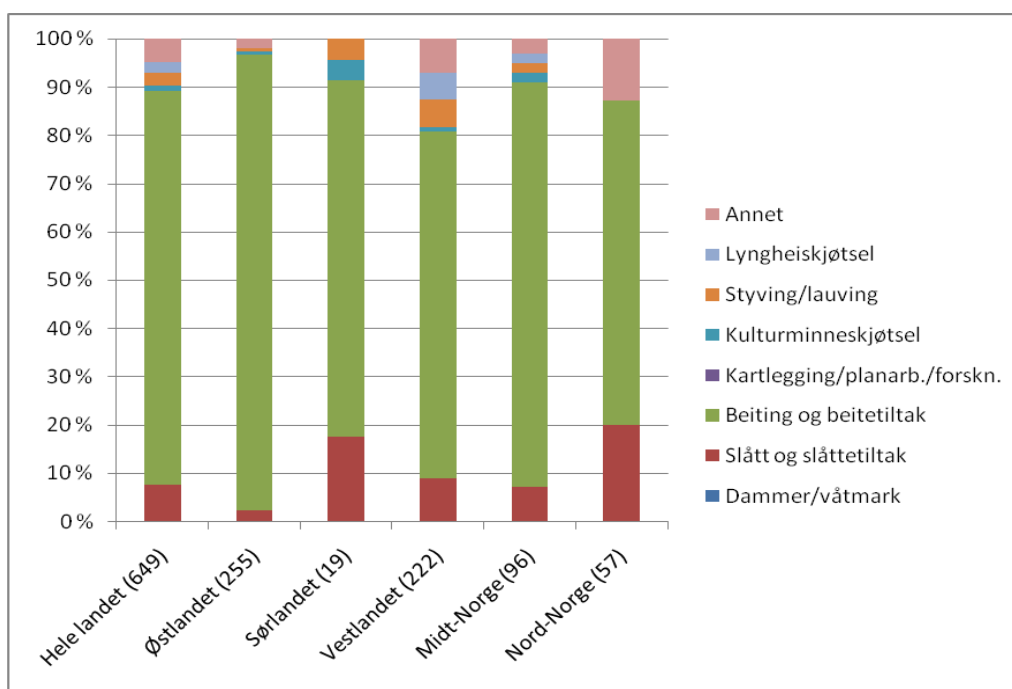
Figur 6 viser også at det er litt forskjell mellom landsdelene når det gjelder hvor mange og hvilke tiltak som får støtte. Østlandet og Vestlandet gir støtte til flest områder, Sørlandet til færrest. I Midt- og Nord-Norge er det få eller ingen "dam/våtmarkstiltak" som har fått støtte, og "lyngheiskjøtsel" er det bare bevilget støtte til på Vestlandet. Lynghei har sitt tyngdepunkt på Vestlandet, men finnes fra Lofoten til Sørlandet dvs. at det også i andre landsdeler som for eksempel Midt-Norge kan være aktuelt med lyngheiskjøtsel. Det samme gjelder for våtmarkstiltak.

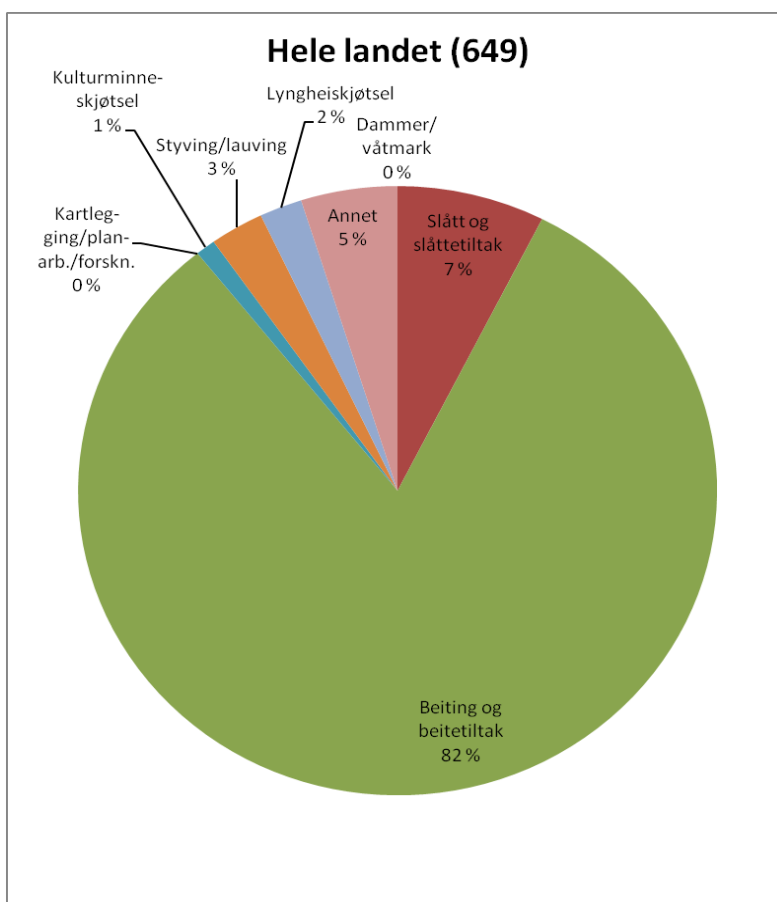
Figur 7. Prosentandel for ulike typer tiltak av totalt antall biologisk mangfold-tiltak i hele landet. (Merk at kulturminneskjøtsel her bare gjelder tiltak som skjer i sammenheng med biologisk mangfold).

4.4 Tiltak for bevaring av gamle kulturmarker

På samme måte som for biologisk mangfold-tiltak, ble kommunene bedt om å gi utfyllende informasjon om områder som hadde fått midler til tiltak for bevaring av gamle kulturmarker i 2004 og 2007 (se Kapittel 3). Flere kommuner svarte ikke på dette spørsmålet på grunn av at det var for arbeidskrevende (jf. Kapittel 4.1 og 4.3). Totalt fikk vi opplysninger om 649 områder. Svarene ble sortert etter type tiltak og i Figur 8 kan man se hvordan de ulike tiltakstypene fordeler seg på de ulike landsdelene. Beite og beitetiltak er det tiltak som utgjør den største andelen av kulturmarkstiltakene i alle landsdelene. Figur 9 for hele landet viser også det meget klart.

Figur 8. Prosentandel av totalt antall bevilgninger som ulike tiltak for gamle kulturmarker utgjør i de forskjellige landsdelene. Totalt antall tiltak er angitt i parentes. (Merk at kulturminneskjøtsel som er angitt her, bare gjelder tiltak som skjer i sammenheng med kulturmarks-tiltak.)

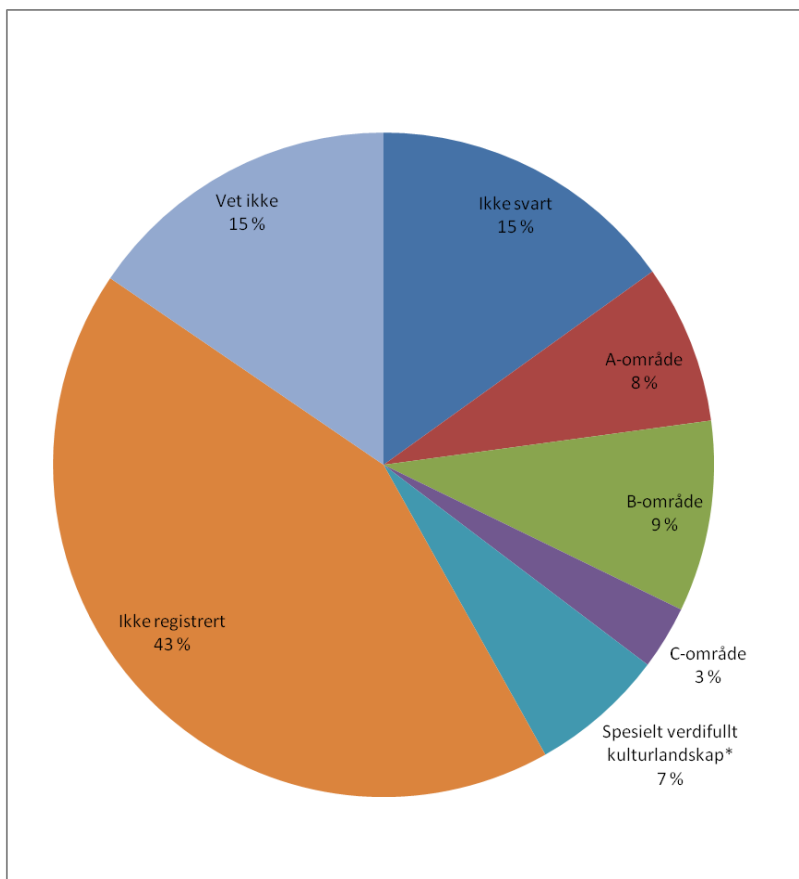

Figur 9. Prosentandel for ulike typer tiltak av totalt antall kulturmarks-tiltak i hele landet. (Merk at kulturminneskjøtsel her bare gjelder tiltak som skjer i sammenheng med kulturmarkstiltak.)

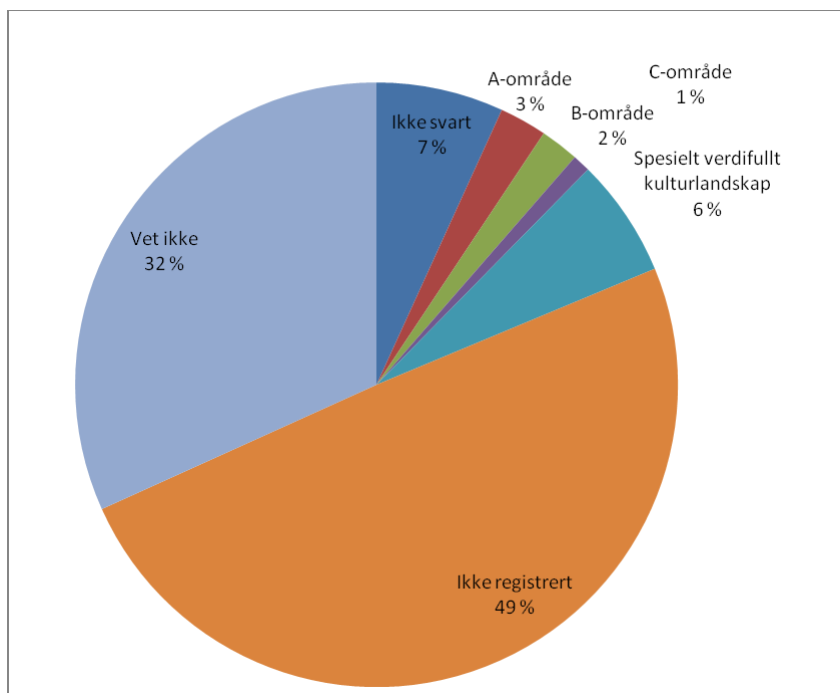
En sammenligning med de tiltak som gjennomføres for bevaring av biologisk mangfold (Figur 6) viser at det er Østlandet og Vestlandet som gir støtte også til flest kulturmarksområder og Sørlandet som gir til færrest. Vi ser i tillegg at det i stor grad er den samme typen tiltak som gjennomføres for bevaring av gamle kulturmarker som for bevaring av biologisk mangfold. Et unntak er kartlegging/ planarbeid/ forskning som kommunene ikke synes å prioritere når det gjelder tiltak for gamle kulturmarker. Sammenligningen avslører også at Midt-Norge som ikke hadde bevilget midler til lyngheiskjøtsel for bevaring av biologisk mangfold, har gjort det for bevaring av gamle kulturmarker. På samme måte har Sørlandet som ikke hadde bevilget penger til styving for bevaring av biologisk mangfold, har bevilget midler til styving for bevaring av gamle kulturmarker. Dette understreker noe som kommunene også har påpekt: SMIL-midlene dekker ofte flere formål og det kan ofte være tilfeldig om tiltaket registreres som tiltak for biologisk mangfold eller som tiltak for gamle kulturmarker. Midler til dammer/våtmark er imidlertid konsekvent ført opp som tiltak for biologisk mangfold, selv om kjøtsel av våtmark også kan være et tiltak for bevaring av gammel kulturmark.

4.5 Får prioriterte, verdifulle områder støtte?

På spørreskjemaet skulle det også gis opplysninger om hvorvidt områdene som hadde fått støtte til tiltak for biologisk mangfold og gammel kulturmark, er registrert som verdifulle naturtyper i naturtyperegistreringen som er gjennomført i kommunene og lagt inn i Direktoratet for naturforvaltnings Naturbase som A-, B- eller C- område (dvs. nasjonalt, regionalt eller lokalt viktige naturtyper), eller om de ligger i Naturbasen som Verdifulle kulturlandskap på bakgrunn av Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i begynnelsen av 1990-årene. Svarene viser at en stor del av områdene som mottar støtte ikke er registrert som verdifulle (se Figur 10 og Figur 11). I tillegg mangler det svar for mange områder på grunn av at kommunene enten har svart "vet ikke" eller ikke svart på spørsmålet. Det kan med andre ord være noen flere av områdene som får støtte, som er registrert som verdifulle.

Figur 10. Prosent områder som er registrert som verdifulle i Naturbasen av totalt antall områder som har fått SMIL-midler til biologisk mangfold-tiltak.

Figur 11. Prosent områder som er registrert som verdifulle i Naturbasen av totalt antall områder som har fått SMIL-midler til kulturmarks-tiltak.

En liten stikkkontroll av kommunenes svar tyder imidlertid ikke på at det er flere verdifulle områder som får støtte enn det diagrammene synliggjør. Den viste i stedet at det for noen av områdene som er angitt som verdifulle, ikke finnes tilgjengelige data som verifiserer dette. Andre prosjekter (bl.a. Arvesølvprosjektet og Supplerende registrering av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap) har også avslørt at kommunene ikke alltid bruker eller vet så mye om Naturbasen. Vi sammenlignet derfor listen over verdifulle kulturlandskap og naturtyper i Naturbasen i ti kommuner, med listen over områdene som hadde fått støtte til biologisk mangfold- eller gammel kulturmark-tiltak i perioden 2004-2007. De kommunene som ble undersøkt var de fem som ble utvalgt til feltbefaring, samt ytterligere en tilfeldig valgt kommune i hver av de fem landsdelene. Resultatene viser at av totalt 126 verdifulle naturtyper og kulturlandskap som finnes i disse kommunene, er det bare 18, eller 14,3 %, som har fått støtte gjennom SMIL-ordningen (se Tabell 2). Det er mulig at man i noen tilfeller kan ha brukt ulike navn for samme lokalitet i Naturbasen og kommunenes svarskjema, men det synes likevel å være en klar tendens til at det er liten sammenheng mellom områders kjente og registrerte naturverdi og deres støtte over SMIL-ordningen. En mulighet er at de verdifulle områdene får støtte gjennom RMP-ordningen, som ikke omfattes av denne undersøkelsen. Informasjon som er innhentet både i dette og andre prosjekter viser at mange kommuner lojalt følger retningslinjene om at SMIL-midler først og fremst skal gå til engangstiltak. RMP-midler som kan gis til årlig skjøtsel, skal imidlertid bare gå til bruk i aktiv drift. Vi har flere eksempler på at dokumentert spesielt verdifulle områder derfor faller mellom to stoler.

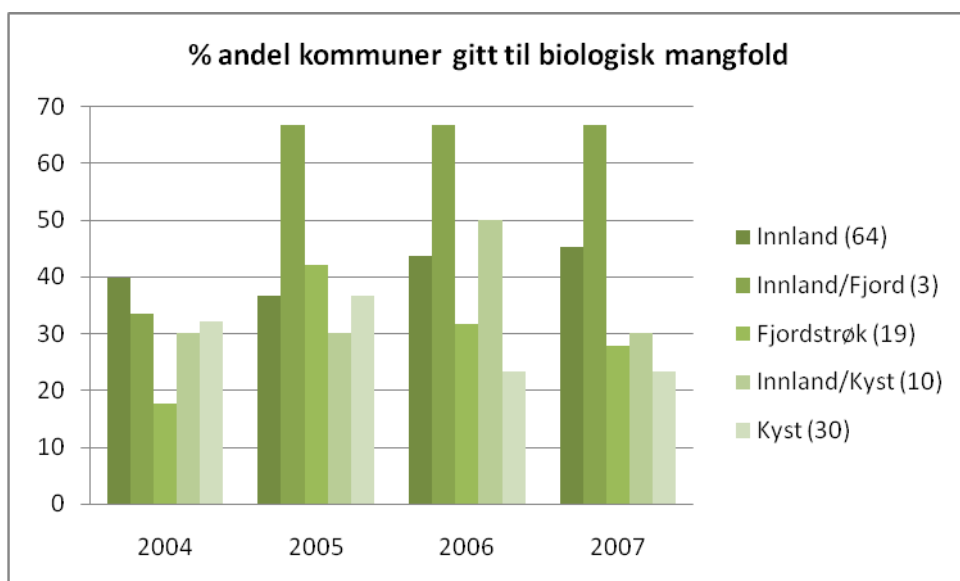
Tabell 2. Antall verdifulle naturtyper og kulturlandskap i de 10 undersøkte kommunene som er registrert i Naturbasen, samt det antall av dem som får SMIL-støtte.

Kulturlandskap/Naturtype	Antall lokaliteter registrert i naturbasen	Antall lokaliteter av disse fått SMIL støtte	%
Kulturlandskap middels verdi	6	1	16,7
Kulturlandskap stor verdi	9	4	44,4
Beiteskog B	1	0	-
Beiteskog C	5	0	-
Kalkenger A	1	1	100,0
Kalkenger B	2	0	-
Slåttemark A	5	1	20,0
Slåttemark B	6	2	33,3
Slåttemark C	2	0	-
Naturbeitemark A	8	1	12,5
Naturbeitemark B	21	3	14,3
Naturbeitemark C	17	0	-
Slåtte- og beitemyr A	1	0	-
Slåtte- og beitemyr B	2	0	-
Hagemark A	6	5	83,3
Hagemark B	9	0	-
Hagemark C	7	0	-
Fukteng C	1	0	-
Kystlynghei A	1	0	-
Kystlynghei B	2	0	-
Kystlynghei C	5	0	-
Kalkrike enger A	1	0	-
Kalkrike enger B	1	0	-
Småbiotoper A	1	0	-
Småbiotoper C	6	0	-
Til sammen	126	18	14,3

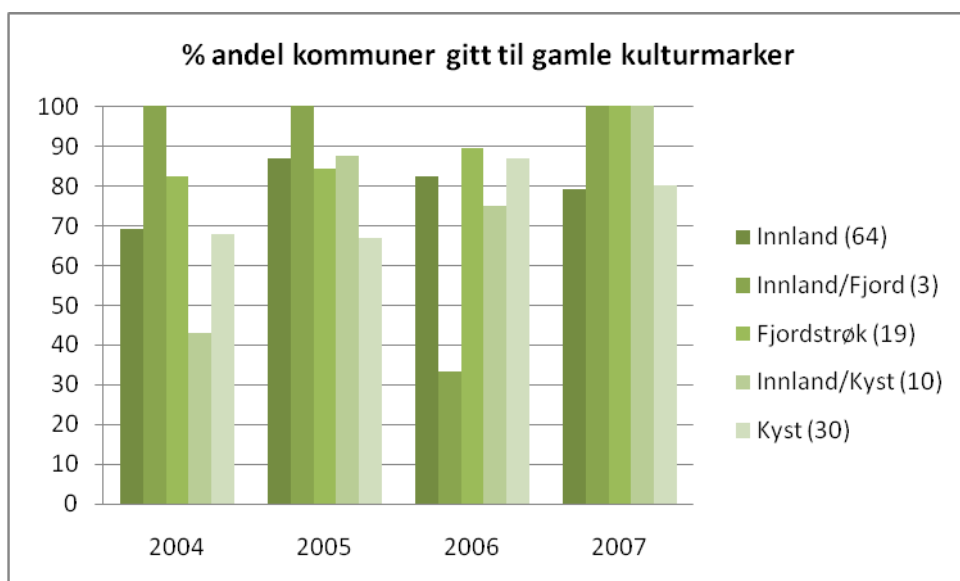
4.6 Forskjeller kyst-innland

For å synliggjøre eventuelle forskjeller langs gradienten kyst-innland, ble kommunene som hadde svart på spørreundersøkelsen sortert i fem grupper: innlandskommuner, innlands-/fjordkommuner, kommuner i fjordstrøk, innlands/kystkommuner samt kystkommuner. Figur 12 og Figur 13 viser hvor stor prosentandel av kommunene innenfor hver gruppe som har gitt SMIL-midler til biologisk mangfold-tiltak respektive tiltak for bevaring av gamle kulturmarker. Innland/fjordgruppen utmerker seg ved at en høy prosent av kommunene har gitt midler både til biologisk mangfold-tiltak og tiltak for bevaring av gamle kulturmarker de fleste årene. Det er imidlertid store forskjeller mellom antall kommuner i gruppene, og dette er en liten gruppe bestående av bare 3 kommuner. Det er vanskelig å tolke en klar tendens i disse dataene, men det kan synes som om innlandskommunene har

en hatt litt sterkere fokus på biologisk mangfold sammenlignet med kystkommunene. Resultatene varierer imidlertid sterkt fra år til år, noe som understreker at SMIL-bevilgninger oftest handler om engangstiltak.

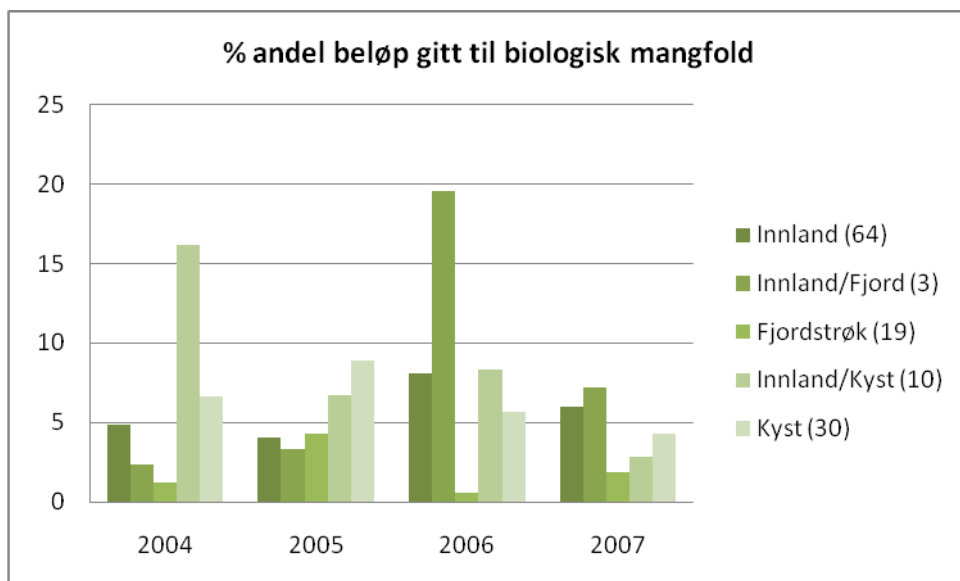

Figur 12. Prosentandel av kommunene innenfor hver gruppe som har gitt SMIL-midler til tiltak for bevaring av biologisk mangfold.

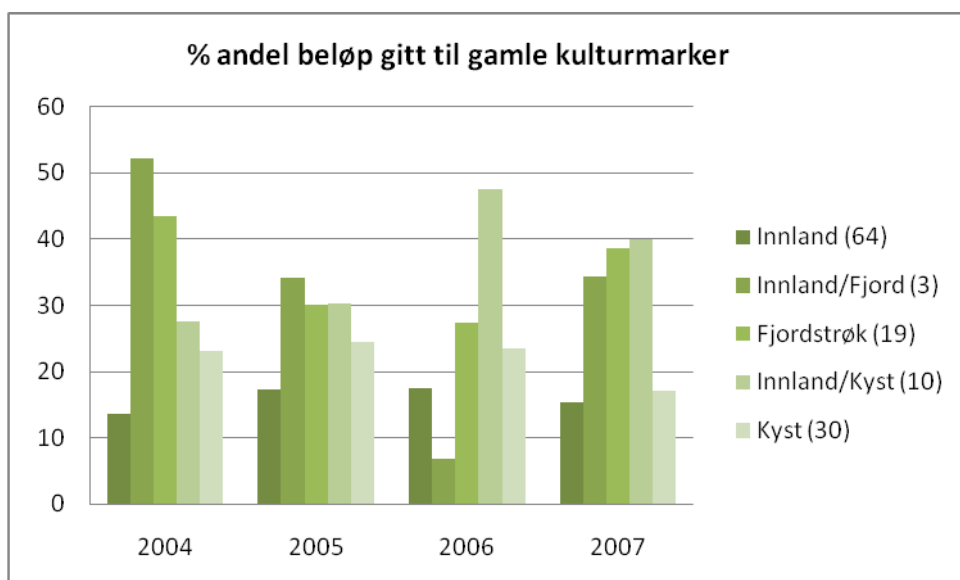

Figur 13. Prosentandel av kommunene innenfor hver gruppe som har gitt SMIL-midler til tiltak for bevaring av gamle kulturmarker.

Hvis vi ser på prosentandel av det totale beløpet som er utbetalt som SMIL-tilskudd for de ulike kommunegruppene (Figur 14 og Figur 15), tyder imidlertid ikke det på at innlandskommunene har større fokus på biologisk mangfold enn kystkommunene. Dette kan bety at det i innlandet i større grad gis mindre beløp til mange prosjekter, kanskje for at det der er mer fokus på tiltak knyttet til dammer, våtmarkssystemer og avrenning.

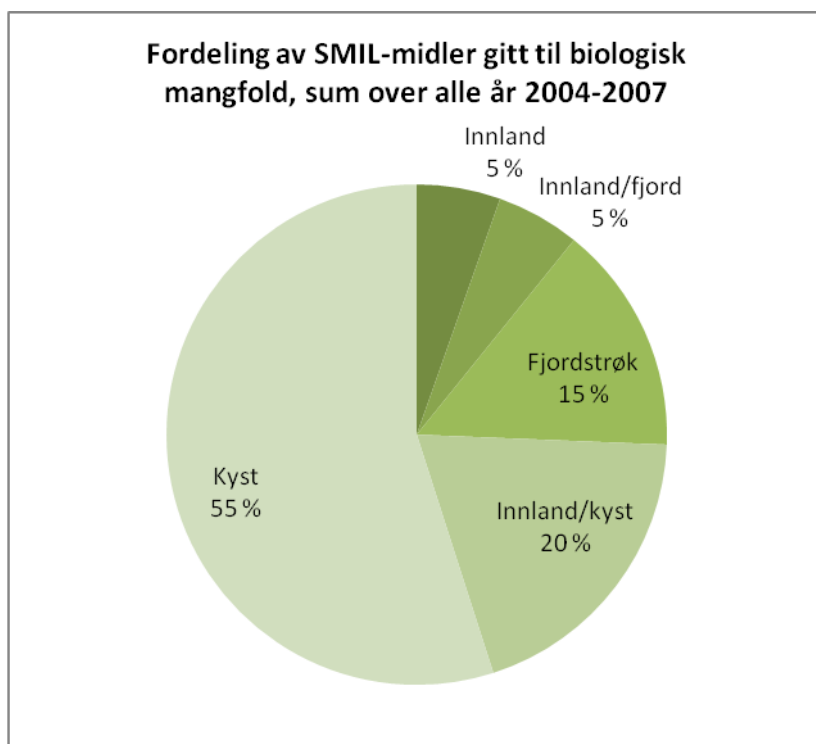
Figur 14. Prosentandel av totalt beløp som er gitt som SMIL-tilskudd for bevaring av biologisk mangfold innenfor hver kommunegruppe.

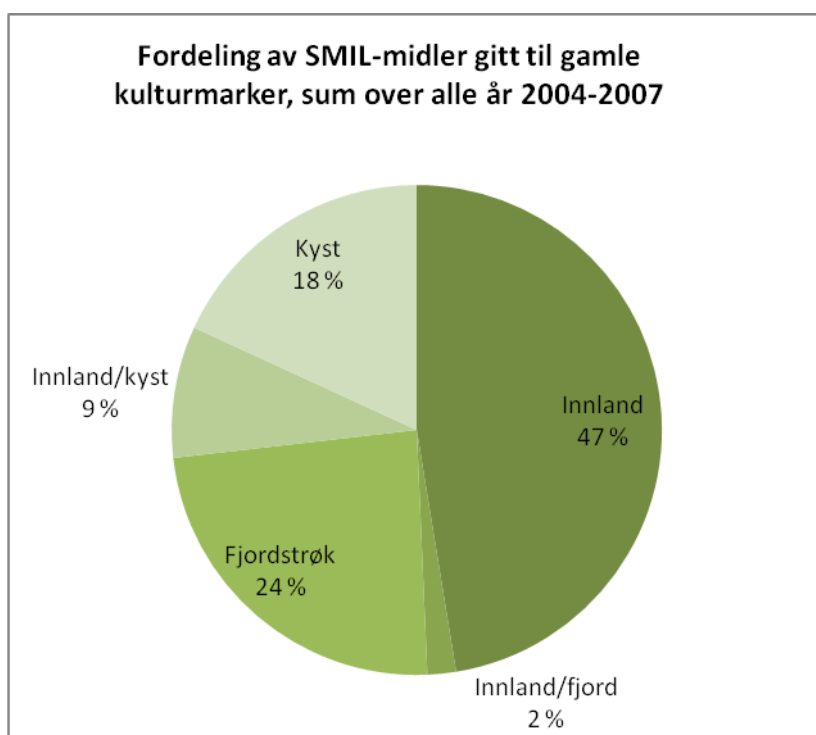
Figur 15. Prosentandel av totalt beløp som er gitt som SMIL-tilskudd for bevaring av gamle kulturmarker innenfor hver kommunegruppe.

Hvis vi ser på det totale beløpet på landsbasis som er gitt til tiltak for bevaring av biologisk mangfold respektive gamle kulturmarker fordeler de seg på de ulike kommunegruppene som Figur 16 og Figur 17 viser. I henhold til disse diagrammene er det på kysten man synes å ha sterkest fokus på biologisk mangfold, mens man i innlandet har større fokus på gamle kulturmarker. Det kan være et resultat av at jordbruket i lavlandet i innlandet i dag ofte er sterkere modernisert enn i mange kystkommuner, og at det derfor er mindre igjen av biologisk mangfold. Det er imidlertid vanskelig å vite om det er en reell forskjell og ikke et resultat av at man har definert samme type tiltak på forskjellig måte dvs. som bevaring av biologisk mangfold i mange kystkommuner og som bevaring av gammel kulturmark i flere innlandskommuner (jf. Kapittel 4.4) . En av våre utvalgte kommuner som var kystkommune kan tyde på det. Denne kommunen hadde ført opp mange tiltak som biologisk mangfold-

tiltak, men ved feltbesøk ble det konstatert at tiltakene heller burde vært definert som gamle kulturmarks-tiltak.

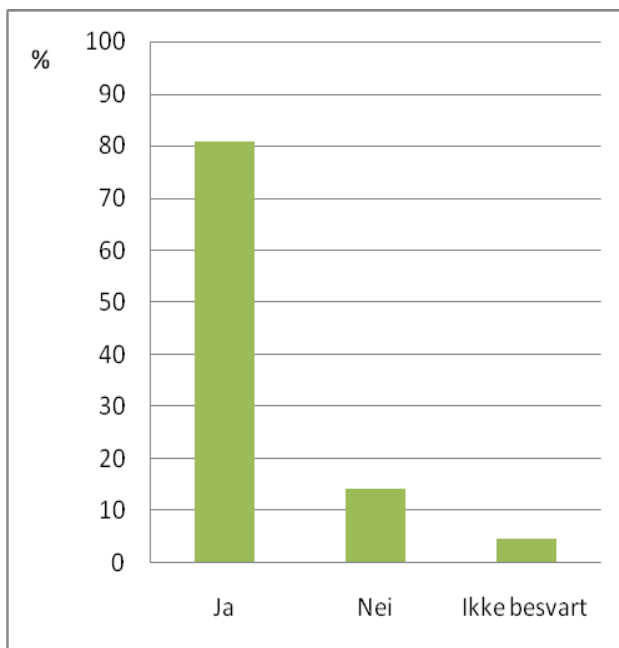
Figur 16. Fordeling av total sum SMIL-midler gitt til biologisk mangfold-tiltak i perioden 2004-2007 i alle svarkommunene fordelt på kommunegruppene kyst-innland.

Figur 17. Fordeling av total sum SMIL-midler gitt til tiltak for gamle kulturmarker i perioden 2004-2007 i alle svarkommunene fordelt på kommunegruppene kyst-innland.

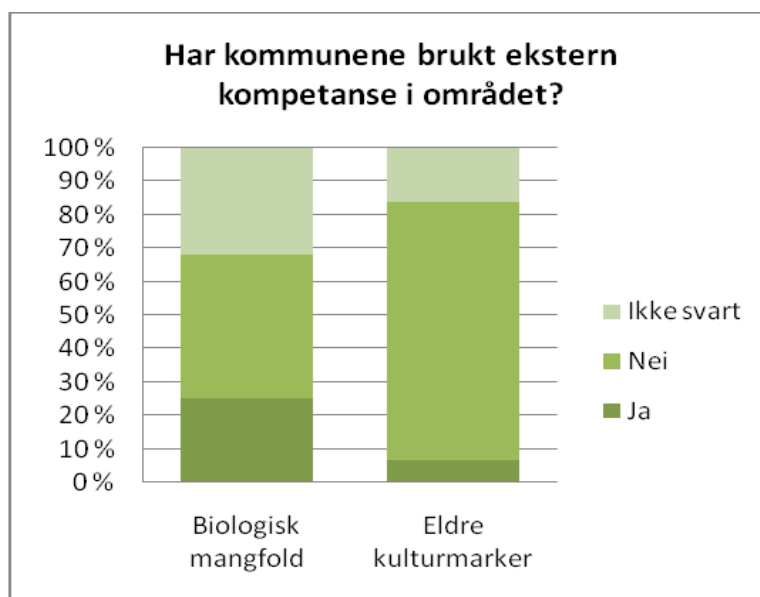
4.7 Tiltaksstrategier og kompetanse

De fleste kommunene synes å ha fokus på biologisk mangfold og gamle kulturmarker. Godt og vel 80 % svarte at biologisk mangfold og gamle kulturmarker er nevnt i kommunenes tiltaksstrategier (se Figur 18). Nærmere kontakt med kommuner både i dette og andre prosjekter (bl.a. Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap jf. Norderhaug et al 2008a, 2008b) viser imidlertid at mange kommuner likevel ikke er særlig aktive for å få i gang tiltak for bevaring av biologisk mangfold og gamle kulturmarker. Mangelen på slike initiativ kan ha flere grunner, mangel på kompetanse og stort arbeidspress er sannsynligvis de viktigste. Det finnes imidlertid noen kommuner som både har en meget god oversikt over verdifulle kulturmarker og kulturlandskap i sin kommune, en god planlegging for ivaretagelse av de mest verdifulle områdene og i tillegg er aktive for å få engasjert grunneiere i dette arbeidet.

Figur 18. Er biologisk mangfold og gamle kulturmarker nevnt i kommunens tiltaksstrategi?

Mange kommuner mener at de ikke har god nok kompetanse når det gjelder biologisk mangfold, gamle kulturmarker og skjøtsel av verdifulle kulturlandskap. I tillegg har flere prosjekter vist at ikke alle skjøtselstiltak som settes i verk for bevaring av biologisk mangfold og gamle kulturmarker får ønsket effekt, men at skjøtta områder til og med kan miste verdier. Svarene som nærmere beskriver tiltakene som hadde fått SMIL-støtte bekrefter at midler av og til blir gitt til tiltak som reduserer biologisk mangfold. Grunnen til dette er vanligvis at man mangler en faglig basert skjøtelsesplan og at tiltakene ikke er faglig godt nok basert (jf. for eksempel Svalheim 2008, Norderhaug et al. 2008a). Vi spurte derfor kommunene i dette prosjektet om det er brukt ekstern kompetanse for utarbeiding av skjøtelsesplaner for områder som skal skjøttes. Svarene viser at det er få tiltak som er basert på ekstern kompetanse, særlig når det

Figur 19. Prosentandel av tiltakene for bevaring av biologisk mangfold og gamle kulturmarker som er basert på ekstern kompetanse.

gjelder gammel kulturmark (Figur 19). Det bekreftes også av Figur 8 som viser at det ikke er gitt SMIL-tilskudd til kartlegging/planarbeid/forskning for gamle kulturmarker. Dette har sannsynligvis sammenheng med at det vanligste tiltaket i gammel kulturmark er beite, noe som landbrukskontorene i utgangspunktet har kompetanse på og som oftest er det skjøtselstiltak som er lettest å få til. En annen grunn er at mange kommuner mener at SMIL-midlene skal gå til praktiske tiltak og ikke til planlegging og utarbeidelse av skjøtelsesplaner.

4.8 Feltbefaring

Syv utvalgte kommuner (tre hadde felles landbrukskontor) fordelt på de fem landsdelene ble kontaktet og besøkt (se Kapittel 3). Totalt ble det gjort feltbefaring i 34 områder, 18 områder som hadde fått bevilgning til biologisk mangfold-tiltak og 16 områder som hadde fått bevilgning til tiltak for bevaring av gammel kulturmark. I de fleste kommuner er antall områder som får SMIL-midler til tiltak i gammel kulturmark betydelig flere enn de områder som får midler til biologisk mangfold-tiltak (se Kapittel 4.2). En av de utvalgte kommunene hadde imidlertid definert alle områdene som hadde fått SMIL-midler som områder med biologisk mangfold-tiltak.

Av de besøkte områdene var 5 registrert i Naturbasen og 4 har i henhold til opplysningene som ble gitt, skjøtelsesplan. I tillegg til de områdene som var registrert i Naturbasen, ble 8 områder definert som interessante for biologisk mangfold. De resterende områdene synes å ha liten betydning for biologisk mangfold knyttet til kulturlandskapet, noen var gjødslet og noen var faktisk dyrka kultureng. Flere av områdene som ikke var interessante fra et biologisk mangfold-synspunkt, hadde imidlertid betydning som estetisk tiltalende landskapselementer. Av tiltakene som er gjennomført kan 18 betegnes som godt gjennomført, mens 16 tiltak ikke var gode i forhold til hensikten med tiltakene. Hensikten var som oftest å åpne opp og legge til rette for beite. Noen av de mindre gode tiltakene var imidlertid ikke ferdig gjennomført. Sluttresultatet kan derfor bli bedre enn det var når vi besøkte områdene. Problemet med områder som ryddes til beite er imidlertid at ryddingen ikke alltid følges opp med sterkt nok beitetrykk, med det resultat at området meget raskt gror igjen på nytt. Dette understreker behovet for å planlegge skjøtselstiltakene godt på forhånd. Resultatene av befaringene viser også at man ofte ikke har kunnskap om hvilken skjøtsel som er "riktig" hvis man skal ivareta biologisk mangfold. Verken gjødsling, sprøyting med plantevernmidler eller oppdyrking er "riktige" tiltak i den sammenhengen.

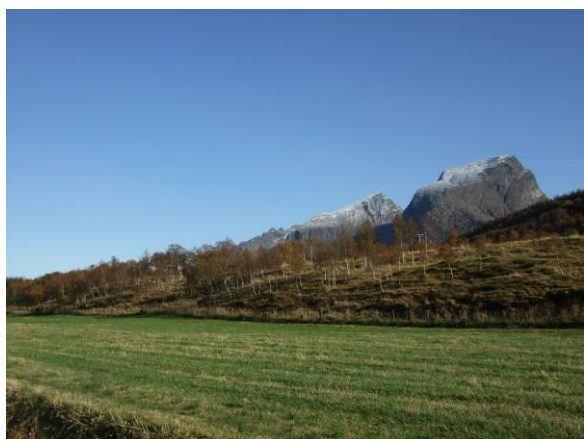
Feltbefaringene bekreftet det inntrykk svarene på spørreskjemaet hadde gitt: at definisjonen av tiltak som biologisk mangfold-tiltak eller gammel kulturmark-tiltak oftest er tilfeldig og at man mener at skjøtsel av gammel kulturmark også er biologisk mangfold-tiltak. Det er selvfølgelig riktig hvis området som ivaretas som gammel kulturmark har en verdifull vegetasjon og skjøttes på en måte som ivaretar den. SMIL-midler synes imidlertid først og fremst å bli gitt til beite og beitetiltak både i biologisk mangfold-områder og gammel kulturmark-områder, ofte uten at dette blir nærmere vurdert. Ved SMIL-tiltak i kulturlandskapet har man i stor grad fokus på åpent landskap og flere kommuner prioriterer tiltak som har betydning i denne sammenheng framfor områder som er spesielt verdifulle for biologisk mangfold. Dette beror ikke sjelden på at de mest verdifulle områdene ligger litt avsides (jf. for eksempel Bele & Norderhaug 2006), og i kommunen er man naturlig nok mest opptatt av å holde den sentrale delen av bygda åpen og estetisk tiltalende, samt å støtte bruk i aktiv drift.

Alle kommunene som ble besøkt var meget imøtekommende og behjelpelige selv om de hadde en stresset arbeidssituasjon. Mange kommuner er under press med nedskjæringer og

få ansatte. Fokus når det gjelder SMIL-midler er litt forskjellig rettet i de ulike kommunene, noen har mest fokus på skog og rovdyr, noen på bygninger og andre på beite. En av kommunene understreket at de er aktive i søkeprosessen, men de fleste har ikke tid til det. Noen av kommunene har meget få søknader og de fleste som søker om SMIL-midler får det.

Også grunneierne som ble besøkt var imøtekomende og mange var meget opptatt av sine områder og interesserte i råd om skjøtselstiltak. I en av kommunene understreket man at det nesten var en forutsetning at bonden var spesielt interessert. Bønder flest tenker arbeidsinnsats og inntjening og derfor må det spesiell interesse til for å gjøre SMIL-innsats som forutsetter 30 % egenandel. Flere av grunneierne understreket at de mener det er vanskelig å forholde seg til de ulike mulighetene for støtte, de ulike satsene som brukes og at mulighetene for støtte ofte forandres. Det oppleves også som et problem at SMIL-midler bare bevilges til engangstiltak. RMP sees som noe mer forutsigbart, men ikke alle fylker prioriterer biologisk mangfold og gamle kulturmarker.

I det følgende gis noen bildeeksempler fra feltbefaringene:

Et ganske typisk eksempel på et ryddet beite. I dette området har bruker valgt å variere tretettheten i beitemarka på en fin måte. Området beites ganske hardt med sau. Stedvis kalk i grunnen gir små flekker med artsrik og lyselskende flora.

Et område som har fått støtte til inngjerding av bl.a. et større myrområde. En av effektene er tildels store tråkkskader i myra.

Eksempel på et stort område som er gitt støtte til inngjerding og rydding med argument om tiltak for biologisk mangfold. Arbeidet er ikke påbegynt enda, da bevilgningen er gitt nylig. Området fremstår som skogsmark, og er en mosaikk av lyng- og einerdominert bjørkeskog og plantefelt med sitkagran. I utgangspunktet har det liten betydning for kulturlandskapets biologiske mangfold.

Dette er et eksempel på et gårdsnært område som er helt gjengrodd med skog og plantefelt. Rydding av området vil ha positiv landskapsestetisk effekt, men effekten på biologisk mangfold vil være liten.

Eksempel på et nylig ryddet beite. Arealet drives ganske intensivt med gjødsling av tilgjengelige flater. Kommunen har ikke gitt noen føringer på at marka ikke bør gjødsles. Arealet har derfor bare estetisk verdi.

Nydyrking av beite i et B-område (regional verdi i Naturbasen), støttet med SMIL-midler. Dette tiltaket reduserer det biologiske mangfoldet.

Ikke-påbegynt rydding i tidligere beiteli. Her burde kommunen bl.a. gitt føringer om at flere lunder med eldre ospetrær burde spares ved ryddingen.

5. Måloppnåelse

Hensikten med dette prosjektet var å undersøke i hvilken grad SMIL-tilskuddene har miljøeffekter og bidrar til måloppnåelse som forventet eller forutsatt når det gjelder ivaretagelse av gammel kulturmark og biologisk mangfold knyttet til kulturlandskapet (se Kapittel 2).

- Resultatene av prosjektet viser at en forholdsvis beskjeden del av SMIL-midlene er gitt til tiltak for bevaring av gamle kulturmarker (ca. 20 % jf. Kapittel 4.2) og bare en liten del (< 6 % inklusive tiltak for dammer/våtmark) til tiltak for bevaring av biologisk mangfold. Definisjonen av hva som er tiltak for biologisk mangfold og hva som er tiltak for gammel kulturmark varierer imidlertid dvs. at kulturmarks-tiltak egentlig kan være biologisk mangfold-tiltak og omvendt. Dette forandrer imidlertid ikke konklusjonen at det er en meget liten del av SMIL-midlene som brukes til målrettet bevaring av biologisk mangfold (se også nedenfor og jf. Kapittel 4.3 og 4.8)
- Resultatene viser også at tiltak for å bevare gammel kulturmark bare i noen tilfeller bidrar til å ivareta biologisk mangfold, og først og fremst er tiltak som gjør at landskapet holdes åpent. De fleste av områdene som får SMIL-tilskudd er ikke heller de områdene som har størst betydning for biologisk mangfold. Naturbasen blir lite brukt og kommunene har ofte liten kunnskap og oversikt over verdifulle områder. Mange er heller ikke aktive når det gjelder å informere og gjøre grunneiere interesserte i å skjøtte verdifulle områder (se Kapittel 4.3, 4.4 og 4.8).
- Det synes å være en klar tendens til at det er liten sammenheng mellom områders kjente og registrerte naturverdi og deres støtte over SMIL-ordningen (jf. Kapittel 4.5). (Det er imidlertid mulig at RMP fanger opp noen av disse områdene.)
- De fleste kommuner og landsdeler prioriterer "Beite og beitetiltak" ved tildeling av SMIL-midler til bevaring av biologisk mangfold og gamle kulturmarker. De fleste bevilger også mest midler til tiltak for å bevare gamle kulturmarker. Beroende på naturforhold m.v. er det imidlertid forskjell mellom kommuner, landsdeler og regiontype (kyst-innland) når det gjelder bruken av SMIL-midler generelt og prioritering av andre tiltak for bevaring av biologisk mangfold og gammel kulturmark. Også kunnskapen i kommunen om kulturlandskapet spiller en meget viktig rolle i denne sammenheng. (Jf. Kapittel 4.3, 4.4 og 4.8).
- På grunn av den mangelfulle oversikten over tildelte midler i kommunene, er det vanskelig å få full oversikt over om det har skjedd større forandringer når det gjelder hvilke kulturlandskapsområder som får tilskudd etter at STILK ble erstattet med SMIL. Kommunene mener at fylkene har oversikt, men spørsmål til noen fylker viste at de syntes at de hadde mistet oversikten over bruken av støtteordningen etter at STILK ble erstattet av SMIL (Jf. Kapittel 4.2. Se også Bele & Norderhaug 2006). Det synes ofte også å være liten koordinering mellom kommune- (SMIL) og fylkesnivå (RMP). Resultatene av dette prosjektet viser imidlertid at noen verdifulle kulturlandskapsområder har fått tilskudd både gjennom STILK- og SMIL-ordningen.

6. Konklusjon

Det finnes gode eksempler på kommuner som har god oversikt over sine verdifulle kulturlandskapsområder og som ivaretar dem på en god måte ved planlegging og målrettet bruk av SMIL-midler. Både dette og andre prosjekter (for eksempel Svalheim 2008, Norderhaug et al. 2008a, 2008b) viser imidlertid at SMIL-tiltak for bevaring av biologisk mangfold og kulturlandskap først og fremst brukes til beitetiltak som bidrar til å holde kulturlandskapet åpent og levende. Dette er viktige tiltak hvis vi skal kunne bevare det norske kulturlandskapets kvaliteter, men det er ikke nok hvis vi skal oppfylle målsettingen om å ivareta biologisk mangfold og spesielt verdifulle kulturmarker. I tillegg til støtte til tiltak som holder landskapet åpent trengs det derfor virkemidler som er mer målrettet mot biologisk mangfold. I tillegg må kommunene i større grad benytte seg av muligheten for å sette faglig funderte vilkår for bevilgningene.

I en nylig utkommet evaluering av STILK-tilskudd i Hordaland 1993-2003 (Tvedt et al. 2008) står det bl.a.: ”I nokre av tildelingsbreva for tilskot står det nemnt under vilkår for tildeling at ein ikkje bør nytte mineralgjødsel på området etter rydding. I undersøkinga fann me at det var nytta mineralgjødsel på om lag halvparten av områda. Desse områda var vurdert til å ha noko høgare beite- og kulturlandskaps-verdi enn dei områda der det ikkje var spreidd mineralgjødsel. For at områda også framover skal ha høg beite- og kulturlandskapsverdi er nytteverdien for drifta viktig. Det må vere bruk for beiteområda. Bruk av mineralgjødsel kan auke beite-verdien til områda, og resultata tyder på at det ikkje har ført til meir uheldig kratt - og ugrasvekst. Mineralgjødsel kan føre til endring i artsmangfaldet ved at lite næringskrevjande beitevekstar vert fortrent av meir næringskrevjande beitevekstar. Dette var ikkje undersøkt. Når ein set vilkår for bruk av mineral-gjødsel må ein vurdere nytteverdien av området som beite, opp mot endringane i artsmangfaldet.”

Dette sitatet speiler holdningene i mange av kommunene også når det gjelder bruken av SMIL-midler - hensynet til biologisk mangfold kommer sjelden først. Det er derfor et generelt behov for mer kunnskap om biologisk mangfold og verdifulle kulturmarker i kommunene hvis disse verdiene skal kunne ivaretas. Det er også viktig at kommunene benytter seg av den kunnskap om verdifulle områder som finnes i Naturbasen og at de spiller en mer aktiv rolle i forvaltningen av disse områdene. Det gjør man i liten grad i dag.

Vi har ikke fått svar fra alle landets kommuner. Resultatene av analysene av de svar vi fikk, er imidlertid i overensstemmelse både med resultatene av feltebefaringene og erfaringer fra flere andre prosjekter. Vi mener derfor at vi likevel kan trekke en ”riktig” konklusjon.

Konklusjonen på vår evaluering av ”Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) - ivaretagelse av spesielt verdifulle kulturlandskapsområder” kan derfor sammenfattes i et sitat fra evalueringen av Spesielle tiltak i landbrukets kulturlandskap (STILK) (Brandtzæg & Lønning 2001): Det er ”få tiltak som fokuserer på biologisk mangfold, og hensynet til biologisk mangfold synes også å være lite vektlagt i tiltak som omfatter gammel kulturmark. De største utfordringene i tilknytning til det framtidige arbeidet med” SMIL-ordningen ”synes

å være å styrke kunnskapene om skjøtsel og vedlikehold av gamle kulturmarkstyper, å legge mer vekt på hensynet til biologisk mangfold, og å samordne tiltak og midler...”.

7. Anbefalinger

For å sikre måloppnåelse som forventet eller forutsatt når det gjelder ivaretagelse av gammel kulturmark og biologisk mangfold knyttet til kulturlandskapet, anbefaler vi:

- Kompetansen i kommunene når det gjelder biologisk mangfold og gamle kulturmarker samt ivaretagelse av dem bygges opp, gjerne ved hjelp av kurs med både praktisk og teoretisk tilnærming.
- Alle kommunene bør innhente kunnskap om hvilke verdifulle områder som finnes der ved bruk av Naturbasen m.v.
- Det bør utarbeides faglig baserte skjøtelsesplaner for verdifulle kulturlandskapsområder
- Bevilgninger/bruk av SMIL-midlene bør arkiveres på en lett tilgjengelig måte som gir god oversikt over prioriterte områder og tiltak.
- Bruken av SMIL-midler og andre tilskuddsmidler bør samordnes bedre slik at man sikrer at de mest verdifulle områdene ikke faller mellom to stoler og det blir lettere for brukerne å få oversikt over tilskuddsmulighetene.
- Det bør utvikles et bedre og "støttende" samarbeid mellom brukere, kommuner og fylker samt gjerne fagpersoner/fagmiljø.
- Man bør sikre at tilskuddene er store nok i forhold til den arbeidsinnsats som trengs for å ivareta særlig verdifulle områder.

8. Litteratur

Bele, B. & Norderhaug, A. 2006. Status for verdifull kulturmark - slåttemark og områder i "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap". Bioforsk Rapport 1 (178): 1-38

Brandtzæg, B. & Lønning, D.J. 2001. Spesielle tiltak i landbrukets kulturlandskap (STILK). Evaluering av tilskuddsordningen. Telemarksforskning Rapport 188.

Norderhaug, A., Bjureke, K. & Stabbetorp, O. 2008a. Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap, inn- og utmark, i Buskerud, med en vurdering av kunnskapsstatus. Direktoratet for naturforvaltning Utredning 2008-3.

Norderhaug, A., Jordal, J.B., Lundberg, A. & Stabbetorp, O. 2008b. Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap, inn- og utmark, i Rogaland, med en vurdering av kunnskapsstatus. Direktoratet for naturforvaltning Utredning 2008. Svalheim, E. 2008. Biomangfold i kulturlandskapet. Arvesølvet på Agder. Bioforsk rapport 3 (47): 1-29.

Tvedt, E.J., Vatshelle, Ø. & Lyngstad, L. 2008. Evaluering av effekten av løyvde STILK-tilskot til rydding av attgrodde beitemarker i perioden 1993-2003 i Hordaland. Forsøksringen i Hordaland Rapport Oktober 2008.

Vedlegg

Vedlegg 1. Søknadsskjema til SMIL

Statens landbruksforvaltning
Norwegian Agricultural Authority

Stortingsgaten 28
Postboks 8140 Dep
0033 Oslo
Telefon 24 13 10 00
Telefaks 24 13 10 05
postmottak@slf.dep.no

Søknad om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket

Sendes kommunen der prosjektet/tiltaket skal utføres

1. Grunnopplysninger				
Organisasjonsnr. (9 siffer)		Foretakets/organisasjonens navn		
Fødselsnr. (11 siffer)		Etternavn	For- og mellomnavn	
Adresse		Postnr.	Poststed	
Telefonnr.	Mobiltelefonnr.	E-postadresse		
Kommunenr.	Gårdsnr.	Bruksnr.	Festenr.	Løpenr.
Kontonr. (11siffer)	Registrert for merverdiavgift ☐ Ja ☐ Nei			
2. Prosjekt/tiltak				
Det søkes om tilskudd til				
☐ Kulturlandskapstiltak		☐ Planleggings- og tilretteleggingsprosjekt		
☐ Forurensningstiltak		☐ Investeringsprosjekt for organisert beitebruk		
Søknadstype		Søkertype		
☐ Hovedsøknad		☐ Enkelttiltak		
☐ Tilleggsøknad		☐ Fellestiltak		Antall deltakere
Kort om formålet med prosjektet/tiltaket				
Utfyllende beskrivelse av prosjektet/tiltaket				
Når er prosjektet/tiltaket planlagt ferdig?				
Bruksmåte, vedlikehold og oppfølging etter at prosjektet/tiltaket er avsluttet				
3. Områdets/objektets status				
Områdets planstatus i kommuneplanen				
Dersom noen av punktene nedenfor er aktuelle i tilknytning til prosjektet/tiltaket, sett kryss				
☐ Området er regulert til spesialområde etter plan- og bygningsloven. I tilfelle, til hvilket formål?				
☐ Området/objektet er fredet eller foreslått fredet etter naturvernloven. I tilfelle, hvilken fredningsform?				
☐ Området/objektet er fredet eller foreslått fredet etter kulturminneloven				
☐ Området/objektet ligger innenfor eller er foreslått å ligge innenfor sikringssonen for automatisk fredet kulturminne				
Annet status på området/objektet (se felt 7)				

Med sikte på å redusere næringslivets oppgaveplikter, kan opplysninger som avgis i dette skjema i medhold av lov om Oppgaveregisteret §§ 5 og 6, helt eller delvis bli benyttet også av andre offentlige organer som har hjemmel til å innhente de samme opplysningene. Opplysninger om evt samordning kan fås ved henvendelse til Oppgaveregisteret på telefon 75 00 75 00.

SLF-430 B Elektronisk utgave

Side 1 av 4

4. Kostnadsoverslag og søknadsbeløp	
Spesifisert kostnadsoverslag inklusiv eventuell egeninnsats (merverdiavgift skal framgå av oppsettet)	
Jeg /vi søker om engangstilskudd på	kr
Dersom det er andre finansieringskilder, oppgi navn, adresse og beløp for disse	

5. Søkerens merknader og underskrift	
Antall vedlegg	Hvilke vedlegg
Søkeren er ansvarlig for å: - gjøre seg kjent med forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket, - gjøre seg kjent med aktuelle lover og regler i tilknytning til prosjektet/tiltaket, - gi fullstendige og korrekte opplysninger i søknaden, inkl. aktuelle vedlegg, - gi nødvendige opplysninger til kommunen som grunnlag for behandling av søknaden, utbetaling av tilskudd eller i forbindelse med kontrolltiltak, - dokumentere alle kostnader tilknyttet prosjektet/tiltaket som det søkes om tilskudd til, - dokumentere kontakt med kulturminne-/naturvernforvaltningen i de tilfellene det er aktuelt, - gjennomføre prosjektet/tiltaket innen arbeidsfristens utløp, - skriftlig anmode kommunen om utbetaling av tilskudd innen arbeidsfristens utløp, - betale tilbake tilskudd, helt eller delvis, dersom det oppstår forhold som er i strid med forutsetningene for innvilging av tilskudd.	
Merknader	
Sted og dato	Underskrift

6. Kommunens påtegning		
Kommunenr.	Kommunenavn	Er søkeren berettiget produksjonstilskudd i jordbruket? ☐ Ja ☐ Nei
Type prosjekt/tiltak, jf. flerårig tiltaksstrategi		
Prioritering av prosjekt/tiltak i forhold til flerårig tiltaksstrategi		
For rapportering i fagsystemet, omsøkt prosjekt/tiltak gjelder (sett kun ett kryss)		
☐ Planleggings- og tilretteleggingsprosjekt	☐ Høytårkeanlegg	
☐ Biologisk mangfold	☐ Oppsamlingsanlegg for avløp fra veksthus	
☐ Gammel kulturmark	☐ Hydrotekniske anlegg	
☐ Tilgjengelighet/opplevesskvalitet	☐ Klimaplanting/leplanting	
☐ Freda og verneverdige bygninger	☐ Landskapsplanting	
☐ Andre kulturminner-/miljøer	☐ Vegetasjonssoner	
☐ Miljørettet omlegging i kornområdene	☐ Fangdammer og våtmarker	
☐ Investerings tiltak for organisert beitebruk	☐ Andre forurensningstiltak	

SLF-430 B Elektronisk utgave

Side 2 av 4

Innvilging av tilskudd		
Søknaden		
☐ Innvilges som omsøkt ☐ Innvilges med endring ☐ Avslås ☐ Avvises		
Merknader		
Godkjent kostnadsoverslag	kr	Eventuelle merknader
Godkjent tilskuddsgrunnlag	kr	
Tilskuddssats	%	
Innvilget engangstilskudd	kr	
Fastsatt arbeidsfrist		
Sted og dato		Stempel og underskrift
Forlenget arbeidsfrist		
Eventuelt forlenget arbeidsfrist er fastsatt til		
Eventuelle merknader		
Sted og dato		Stempel og underskrift
Kontroll		
Hva ble kontrollert		Dato for kontroll
Resultat av kontrollen		
Sted og dato		Stempel og underskrift
Kontroll		
Hva ble kontrollert		Dato for kontroll
Resultat av kontrollen		
Sted og dato		Stempel og underskrift
Ferdiggodkjenning		
Dato for skriftlig anmodning fra søker om utbetaling		
Dato for ferdiggodkjenning av arbeidet		Dato for godkjenning av sluttregnskapet
Tilskudd på kr		anvises for utbetaling fra fylkesmannen
Eventuelle merknader		
Sted og dato		Stempel og underskrift

7. Rettledning for utfylling av skjema

Alle som søker om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket, inklusiv investeringstiltak for organisert beitebruk, skal fylle ut dette skjemaet. Kommunen kan fastsette søknadsfrist.

Felt 1

Grunnopplysninger er nødvendige i forbindelse med registrering av søknaden, og for å lette saksbehandlingen. Organisasjonsnummer skal oppgis. Unntak fra dette er eiere av landbrukseiendom som kan benytte felt for fødselsnummer. Dersom eiere av landbrukseiendom har organisasjonsnummer, skal dette benyttes.

Felt 2

Kryss av for aktuelt prosjekt/tiltak som det søkes om tilskudd til. Ved flere prosjekt/tiltak, benytt ett skjema pr prosjekt/tiltak. Det gis normalt ikke tilskudd til prosjekt/tiltak som allerede er påbegynt eller utført.

For tilleggssøknad må det komme tydelig fram hva tillegg er, og hvorfor kostnadene har blitt større.

Tiltak som gjennomføres av beitelag og andre organisasjoner, skal regnes som enkelttiltak.

Utfyllende beskrivelse av prosjektet/tiltaket skal inneholde omfang, tilstand (for eksempel med hensyn til biologisk mangfold, bygninger eller andre kulturminner), framdriftsplan, arbeidsbeskrivelser, tegninger, skisser, og liknende. Hvis De trenger mer plass, bruk eget vedlegg.

Frist for gjennomføring av prosjekt/tiltak er 3 år fra hvert tilskudd blir innvilget, med mindre kommunen setter en kortere frist ved innvilgelsen av søknaden. Kommunen kan etter søknad forlenge gjennomføringsfristen, men ikke ut over 5 år fra tilskuddet ble innvilget.

Felt 3

Kommunen kan gi opplysninger om områdets planstatus i kommuneplanen.

Eksempler på annen status på området/objektet er områder/objekter som:

- er prioritert i nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap,
- er registrert og klassifisert i kommunens kartlegging av biologisk mangfold,
- er prioritert i eventuell kommunal eller regional kulturminneplan,
- ligger i tilknytning til nasjonal turistvei,
- har betydelig interesse for allmennheten,
- har avrenning til sårbare vannområder i henhold til regionalt miljøprogram,
- har særskilte behov med hensyn til ressursbevaring (for eksempel erosjonsutsatte områder).

Felt 4

Kostnadsoverslaget skal være spesifisert, og merverdiavgift skal framgå av oppsettet. Eventuell egeninnsats skal inngå i kostnadsoverslaget. Hvis De trenger mer plass, bruk eget vedlegg.

Det kan innvilges engangstilskudd med inntil 100 % av godkjent kostnadsoverslag for planleggings- og tilretteleggingsprosjekt, og for særskilte tiltak for å ivareta biologisk mangfold. Normalt bør det også i slike prosjekt/tiltak forutsettes medvirkning fra andre kilder (egeninnsats eller delfinansiering fra andre interessenter eller samarbeidspartnere). For øvrige kulturlandskaps- og forurensningstiltak kan det gis engangstilskudd med inntil 70 % av godkjent kostnadsoverslag. Kommunen står fritt til å sette lavere tilskuddsprosent for de ulike prosjektene/tiltakene. Det gis normalt ikke tilskudd til maskiner eller annet løst teknisk utstyr.

Kostnader med planlegging, organisering og gjennomføring av prosjektet/tiltaket kan inngå i tilskuddsgrunnlaget. Dette gjelder blant annet materialkostnader, arbeidskostnader og kostnader med utarbeiding av nødvendige planer.

Felt 5

Følgende kan være aktuelt å vedlegge søknaden:

- oversiktskart, som viser beliggenhet i kommunen,
- detaljkart (for eksempel økonomisk kartverk), som viser arealer, viktige elementer i landskapet og plassering av det aktuelle tiltaket,
- fotografier/tegninger, som viser arealer, bygninger, bygningsmiljøer og/eller objekter som det søkes tilskudd til,
- miljøplan trinn 2 (for foretak som mottar produksjonstilskudd i jordbruket),
- dokumentasjon av fredningsstatus etter naturvernloven og kulturminneloven,
- for bygninger: kostnadsoverslag fra bygningsskyndig, beskrivelse av bygning og bygningsskade, nåværende og framtidig bruk, samt eventuell omtale av verneverdi,
- skriftlig godkjenning/avtale fra grunneier (gjelder søkere som ikke eier landbrukseiendom),
- skriftlig godkjenning fra aktuelle grunneiere (gjelder lag eller organisasjoner som ikke innbefatter alle berørte grunneiere i et prosjekt),
- avtale om gjennomføring av fellestiltak,
- skriftlig godkjenning fra alle søkerne i et fellestiltak om at organisasjonsnummer eller fødselsnummer til en av søkerne kan benyttes,
- skriftlig godkjenning fra berørte naboer før igangsetting av tiltak,
- opplysninger om egen eller leid beiterett.

Den som forplikter foretaket, laget, foreningen, mv., skal underskrive søknaden.

Søknad om tilskudd til planleggings- og tilretteleggingsprosjekter skal undertegnes av den som skal motta tilskuddet på vegne av deltakerne i prosjektet.

Søknad om tilskudd til miljøtiltak på landbrukseiendom skal undertegnes av eieren eller andre som har hjemmel til å gjennomføre tiltaket (med skriftlig samtykke fra grunneier). For fellestiltak skal bare en av deltakerne stå som søker og undertegne søknaden på alle deltakernes vegne (med skriftlig samtykke fra de andre deltakerne).

Vedlegg 2. Spørreskjema sendt kommunene.

Spørreskjema til kommunene om bruk av SMIL-midler til verdifulle kulturlandskap i årene 2004-2008

Svarfrist: 28. august

Kommune: _____

NB! Legg merke til at vi stiller samme spørsmål for to ulike temaer: gammel kulturmark og biologisk mangfold

Ved utfylling av skjemaet elektronisk: merk avkrysningsbokser og tomme linjer og erstatt med hhv. kryss og din tekst.

1. Hvor mye har din kommune utbetalt i SMIL-midler totalt i hvert av de fem årene ordningen har eksistert?

2004: _____ 2005: _____
2006: _____ 2007: _____
2008: _____

2. Er bevaring av biologisk mangfold nevnt i en eller flere av kommunens tiltaksstrategier for SMIL-midlene?

☐ Ja ☐ Nei

3. Hvor mye er utbetalt til tiltak som ivaretar biologisk mangfold i hvert av de fem årene ordningen har eksistert?

2004: _____ 2005: _____
2006: _____ 2007: _____
2008: _____

4. Fyll inn informasjon om områdene som har fått støtte til tiltak som ivaretar *biologisk mangfold* i tabellen nedenfor. Dersom det blir for liten plass, kan du kopier tabellen slik at den dekker flere sider, eller ta så mange kopier du trenger dersom du svarer på papir.

* registrert i "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap"

Området	Mål med tiltaket	Beskriv kort hva tiltaket/-ene går ut på	Vet dere om området er registrert i Naturbasen?	Har det vært benyttet ekstern faglig kompetanse for anbefaling av tiltak?	Oppgi tildelt beløp i oppgitte år
Navn: _____ _____ Kulturmarkstype: ☐ Slått ☐ Beite ☐ Styvingstrær ☐ Annet: _____ _____			☐ A-område ☐ B-område ☐ C-område ☐ Spesielt verdifullt kulturlandskap* ☐ Ikke registrert ☐ Vet ikke	☐ Ja. I så fall hvem? _____ ☐ Nei	2004 _____ 2005 _____ 2006 _____ 2007 _____ 2008 _____
Navn: _____ _____ Kulturmarkstype: ☐ Slått ☐ Beite ☐ Styvingstrær ☐ Annet: _____ _____			☐ A-område ☐ B-område ☐ C-område ☐ Spesielt verdifullt kulturlandskap* ☐ Ikke registrert ☐ Vet ikke	☐ Ja. I så fall hvem? _____ ☐ Nei	2004 _____ 2005 _____ 2006 _____ 2007 _____ 2008 _____

Området	Mål med tiltaket	Beskriv kort hva tiltaket/-ene går ut på	Vet dere om området er registrert i Naturbasen?	Har det vært benyttet ekstern faglig kompetanse for anbefaling av tiltak?	Oppgi tildelt beløp i oppgitte år
Navn: _____ _____ Kulturmarkstype: ☐ Slått ☐ Beite ☐ Styvingstrær ☐ Annet: _____ _____			☐ A-område ☐ B-område ☐ C-område ☐ Spesielt verdifullt kulturlandskap* ☐ Ikke registrert ☐ Vet ikke	☐ Ja. I så fall hvem? _____ ☐ Nei	2004 _____ 2005 _____ 2006 _____ 2007 _____ 2008 _____
Navn: _____ _____ Kulturmarkstype: ☐ Slått ☐ Beite ☐ Styvingstrær ☐ Annet: _____ _____			☐ A-område ☐ B-område ☐ C-område ☐ Spesielt verdifullt kulturlandskap* ☐ Ikke registrert ☐ Vet ikke	☐ Ja. I så fall hvem? _____ ☐ Nei	2004 _____ 2005 _____ 2006 _____ 2007 _____ 2008 _____

5. Er gammel kulturmark nevnt i en eller flere av kommunens tiltaksstrategier for SMIL-midlene?

☐ Ja

☐ Nei

6. Hvor mye er utbetalt til tiltak som ivaretar gammel kulturmark i hvert av de fem årene ordningen har eksistert?

2004: _____ 2005: _____

2006: _____ 2007: _____

2008: _____

7. Fyll inn informasjon om områdene som har fått støtte i 2004 og 2007 til tiltak som ivaretar *gammel kulturmark* i tabellen nedenfor. Dersom det blir for liten plass, kan du kopierer tabellen slik at den dekker flere sider, eller ta så mange kopier du trenger dersom du svarer på papir. * registrert i "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap"

Området	Mål med tiltaket	Beskriv kort hva tiltaket/-ene går ut på	Vet dere om området er registrert i Naturbasen?	Har det vært benyttet ekstern faglig kompetanse for anbefaling av tiltak?	Oppgi tildelt beløp i oppgitte år
Navn: _____ _____ Kulturmarkstype: ☐ Slått ☐ Beite ☐ Styvingstrær ☐ Annet: _____ _____			☐ A-område ☐ B-område ☐ C-område ☐ Spesielt verdifullt kulturlandskap* ☐ Ikke registrert ☐ Vet ikke	☐ Ja. I så fall hvem? _____ ☐ Nei	2004: _____ 2007: _____
Navn: _____ _____ Kulturmarkstype: ☐ Slått ☐ Beite ☐ Styvingstrær ☐ Annet: _____ _____			☐ A-område ☐ B-område ☐ C-område ☐ Spesielt verdifullt kulturlandskap* ☐ Ikke registrert ☐ Vet ikke	☐ Ja. I så fall hvem? _____ ☐ Nei	2004: _____ 2007: _____

Området	Mål med tiltaket	Beskriv kort hva tiltaket/-ene går ut på	Vet dere om området er registrert i Naturbasen?	Har det vært benyttet ekstern faglig kompetanse for anbefaling av tiltak?	Oppgi tildelt beløp i oppgitte år
Navn: _____ _____ Kulturmarkstype: ☐ Slått ☐ Beite ☐ Styvingstrær ☐ Annet: _____ _____			☐ A-område ☐ B-område ☐ C-område ☐ Spesielt verdifullt kulturlandskap* ☐ Ikke registrert ☐ Vet ikke	☐ Ja. I så fall hvem? _____ ☐ Nei	2004: _____ 2007: _____
Navn: _____ _____ Kulturmarkstype: ☐ Slått ☐ Beite ☐ Styvingstrær ☐ Annet: _____ _____			☐ A-område ☐ B-område ☐ C-område ☐ Spesielt verdifullt kulturlandskap* ☐ Ikke registrert ☐ Vet ikke	☐ Ja. I så fall hvem? _____ ☐ Nei	2004: _____ 2007: _____

8. Har kommunen selv tatt initiativ overfor eiere og /eller brukere av områder viktige for *biologisk mangfold* (med verdi A , B eller C i Naturbasen) angående skjøtsel, og informert om aktuelle tilskuddsordninger?

- ☐ Ofte
- ☐ Av og til
- ☐ Sjelden
- ☐ Aldri

9. Har kommunen selv tatt initiativ overfor eiere og /eller brukere av *gamle kulturmarker* angående skjøtsel, og informert om aktuelle tilskuddsordninger?

- ☐ Ofte
- ☐ Av og til
- ☐ Sjelden
- ☐ Aldri

Av hensyn til tidsplanen for evalueringen ber vi om svar innen **28. august**, enten elektronisk til lise.hatten@bioforsk.no, eller som vanlig post til Bioforsk Nord v/Lise Hatten, 8860 Tjøtta.